

DOI 10.69085/ntp20257219

**МЕЖДУНАРОДНИ МНОГОСТРАННИ
И ДВУСТРАННИ СПОРАЗУМЕНИЯ
ПО ОПАЗВАНЕ
НА ОКОЛНАТА СРЕДА ОТ РАДИОАКТИВНО
ЗАМЪРСЯВАНЕ С УЧАСТИЕТО
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

проф. д.н. Георги Пенчев

Пловдивски университет, България

Резюме: Това научно изследване е посветено на международните многостранни и двустранни споразумения по опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване с участието на Република България. Разгледани са правните мерки по тези споразумения. В заключението са направени някои по-обща изводи от разгледаната правна уредба.

Ключови думи: международни споразумения, радиоактивно замърсяване, Република България

INTERNATIONAL MULTILATERAL AND BILATERAL AGREEMENTS ON PROTECTION OF THE ENVIRONMENT FROM RADIOACTIVE POLLUTION WITH THE PARTICIPATION OF THE REPUBLIC OF BULGARIA

Prof. DSc. Georgi Penchev

University of Plovdiv, Bulgaria

Abstract: This scientific study is dedicated to the international multilateral and bilateral agreements on environmental protection from radioactive pollution with the participation of the Republic of Bulgaria. The legal measures under these agreements are examined. In the conclusion, some more general conclusions are drawn from the reviewed legal regulation.

Key words: International Agreements, Radioactive Pollution, Republic of Bulgaria

Увод

Международноправната защита на околната среда от радиоактивно замърсяване при използването на ядрената (атомната) енергия и превоза на отработено ядрено гориво и радиоактивни отпадъци е един от актуалните екологични проблеми. В контекста на все по-осезаемото изменение на климата в глобален мащаб развитието на атомната енергетика може да се окаже като своеобразен буфер в прехода от постепенно прекратяване на използването на изкопаеми горива към доминиращо използване на възобновяеми енергийни източници за производство на електрическа енергия.

С настоящото научно изследване се цели подпомагане на учени, практикуващи специалисти-еколози и обучавани лица в изучаването и анализа на международноправния режим на опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване. Във връзка с това по-нататък ще бъдат разгледани накратко някои многостранни и двустранни международни споразумения в разглежда-

ната област с оглед на правните мерки, предвидени в тях. Двустранните международни споразумения в разглежданата област ще бъдат обособени по азбучен и хронологичен ред съобразно наименованието на държавата или международната организация, с която са сключени от Република България и годината на сключването им. От една страна, по-голямо внимание по отношение на международните многостранни споразумения ще бъде отделено на тези правни мерки, които вменяват задължения за държавите участнички в светлината на участието на Република България в тях. От друга страна, по-голямо внимание ще бъде обърнато само върху тези действащи международни двустранни споразумения в разглежданата област, които са обнародвани в ДВ, а необнародваните само ще бъдат споменати и няма да бъдат разгледани подробно.

От систематична гледна точка международното екологично право може да бъде обособено в 2 части – обща и специална. Общата му част включва тези международни споразумения, които имат по-цялостно значение за опазването на околната среда. Специалната му част е посветена на опазването на отделните природни ресурси и на дейности, оказващи значително въздействие върху околната среда, в случая – на дейности по опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване при използването на ядрената (атомната) енергия и превоза на отработено ядрено гориво и радиоактивни отпадъци. В контекста на тази систематика, настоящото научно изследване може да се окачестви като отделно подразделение на специалната част на международното екологично право.

Настоящото научно изследване е съобразено с международноправната уредба в сила към 12.08.2025 г.

I. Международни многостранни споразумения по опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване с участието на Република България

1. Конвенция за учредяване на Европейска организация за ядрени изследвания (Париж, 1.07.1953 г.)

Тази конвенция е ратифицирана (с измененията и допълненията ѝ от 1967 г. – б. а.) от Република България със закон от

3.06.1999 г. (ДВ, бр. 53 от 1999 г.). Тя е в сила за нашата страна от 11.06.1999 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 62 от 9.07.1999 г.

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) учредяването на Европейската организация за ядрени изследвания (чл. I); б) основните цели на тази организация (чл. II); в) условията за присъединяване към организацията от други държави (чл. III); г) органите за управление на тази организация, а именно Съвет на организацията и генерален директор на съответната лаборатория (чл. IV); д) състава и функциите на Съвета на тази организация (чл. V); е) генералните директори и персонала на лабораториите (чл. VI); ж) паричните вноски на държавите участнички (чл. VII); з) сътрудничеството с ЮНЕСКО¹ и други организации (чл. VIII); и) статута на юридическо лице на Европейската организация за ядрени изследвания (чл. IX); й) решаването на споровете (чл. XI); к) неизпълнението на задълженията по конвенцията (чл. XIII); л) правната възможност за разпускане на организацията (чл. XIV).

Извършени са *изменения и допълнения* на разглежданата конвенция, приети на 36-ата сесия на Съвета на организацията (Женева, 14.12.1967 г.), които са в сила от 17.01.1971 г., а за Република България от 11.06.1999 г.

1.1. Финансов протокол, приложен към Конвенцията за учредяване на Европейска организация за ядрени изследвания (Париж, 1.07.1953 г.)

Този протокол е ратифициран (с измененията и допълненията му от 1954 г. и 1970 г. – б. а.) от Република България със закон от 3.06.1999 г. (ДВ, бр. 53 от 1999 г.). Той е в сила за нашата страна от 11.06.1999 г. и е обнародван в ДВ, бр. 62 от 9.07.1999 г.

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по протокола, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) бюджета на Европейската организация за ядрени изследвания (чл. 1); б) допълнителния бюджет на организацията (чл. 2);

¹ Става дума за Организацията на ООН за образование, наука и култура.

в) Финансовия комитет на организацията (чл. 3); г) вноските на държавите участнички (чл. 4); д) паричните единици за плащане на вноските (чл. 5); е) правната възможност за Съвета на организацията да създаде оборотен капитал (чл. 6); ж) правната възможност за Съвета на тази организация да приеме Финансов правилник на организацията (чл. 7); е) счетоводството и контрола (чл. 8).

Към протокола фигурира едно ненаименовано приложение, свързано с вноските, които трябва да правят отделните държави участнички.

Извършени са следните *изменения и допълнения* на протокола: а) Изменения и допълнения, приети на 1-ата сесия на Съвета на организацията (Женева, 8.10.1954 г.), в сила от 8.10.1954 г., а за Република България от 11.06.1999 г.; б) Изменения и допълнения, приети на 45-ата сесия на Съвета на организацията (Женева, 22.12.1970 г.), в сила от 17.01.1971 г., а за Република България от 11.06.1999 г.

1.2. Протокол за привилегии и имунитети на Европейската организация за ядрени изследвания (ЦЕРН) (Женева, 3.11.2004 г.)

Този протокол е ратифициран от Република България със закон от 23.08.2006 г. (ДВ, бр. 72 от 2006 г.). Той е в сила за нашата страна от 22.02.2007 г. и е обнародван в ДВ, бр. 20 от 6.03.2007 г.

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по протокола, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) юридическия статут на Европейската организация за ядрени изследвания (ЦЕРН) като международно юридическо лице (чл. 2); б) неприкосновеността на терен, сгради и помещенията на организацията (чл. 3); в) неприкосновеността на архивите и документите на тази организация (чл. 4); г) имунитета от правна процедура и изпълнително производство на същата организация (чл. 5); д) освобождаването от данъци, такси и мита на организацията (чл. 6); е) свободното разпореждане с финансови средства от тази организация (чл. 7); ж) официалните комуникации (чл. 8); з) привилегиите и имунитетите на представителите на държавите, участнички в организацията (чл. 9); и) привилегиите и имунитетите на служителите на тази организация (чл. 10); й) социалното

осигуряване на служителите на организацията (чл. 11); к) привилегиите и имунитетите на Генералния директор на организацията (чл. 12); л) предмета и границите на имунитетите по членове 9, 10 и 12 (чл. 13); м) сътрудничеството между Европейската организация за ядрени изследвания (ЦЕРН) и компетентните органи на държавите, участнички в протокола (чл. 14); н) сигурността и обществения ред на държавите участнички (чл. 15); о) уреждането на споровете от частен характер (чл. 16); п) уреждането на споровете между държавите, участнички в протокола (чл. 17); р) уреждането на споровете между държавите, участнички в протокола, и Европейската организация за ядрени изследвания (ЦЕРН) (чл. 18); с) уреждането на споровете в Международния арбитражен съд на държавите участнички (чл. 19); т) правната възможност за сключването на допълнителни споразумения, свързани с прилагането на този протокол между организацията и отделни държави участнички (чл. 20).

2. Устав на Международната агенция за атомна енергия (Ню Йорк, 26.10.1956 г.)

Този устав е ратифициран от Република България с Указ на Президиума на Народното събрание № 168 от 20.04.1957 г. (Изв., бр. 34 от 1957 г.). Той е в сила за нашата страна от 17.08.1957 г. и не е обнародван.

Основната цел на Международната агенция за атомна енергия (МААЕ) е очертана в чл. II от устава, където е указано, че тя се стреми към постигането на „по-бързо и по-широко използване на атомната енергия за поддържането на мира, здравето и просперитета в целия свят“, като гарантира, че предоставяната от нея помощ няма да бъде използвана за насърчаване на военни цели. В чл. XX фигурират дефиниции на три правни термина, както следва: „Терминът „специален дялящ се материал“ означава плутоний-239; уран-233; уран, обогатен с изотопи 235 или 233; всеки материал, съдържащ едно или повече от горепосочените вещества; и такова друго разделяне на материал, който може да се определя от време на време от Управителния съвет; терминът „специален дялящ се материал“ обаче не включва източника на материала“ (т. 1); Тер-

минът „уран, обогатен с изотопи 235 или 233“ означава уран, съдържащ изотопи 235 или 233, или и двата заедно, в такива количества, че съотношението (abundance ratio) (т.е. „коефициента на изобилие“ – б. а.) на сумата от тези изотопи към изотопа 238 е по-голямо от изотопното съотношение 235 до изотопа 238 в естествения уран“ (т. 2); Терминът „изходен материал“ означава уран с изотопно съдържание в такова съотношение, в което те се намират в природния уран; уран, обеднен на изотоп 235; торий; всяко от горните вещества под формата на метал, сплав, химикал съединение или концентрат; всеки друг материал, съдържащ такъв или няколко от горепосочените вещества в такова концентрация, че от време на време времето ще бъде определяно от Управителния съвет; и такъв друг материал, който от време на време ще се определя от Управителния съвет“ (т. 3).

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по Устава, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) функциите на МААЕ (чл. III); б) членския ѝ състав (чл. IV); в) Общото събрание (Генералната конференция) на агенцията (чл. V); г) Управителния съвет на тази агенция (чл. VI); д) персонала на агенцията (чл. VII); е) обмена на информация (чл. VIII); ж) снабдяването с материали (чл. IX); з) услугите, оборудването и техническите средства (чл. X); и) проектите на тази агенция (чл. XI); й) гаранциите на агенцията (чл. XII); к) възстановяване на разходите, понесени от членовете на тази агенция (чл. XIII); л) финансите на агенцията (чл. XIV); м) привилегиите и имунитетите на тази агенция (чл. XV); н) връзката на МААЕ с другите организации (чл. XVI); о) решаването на споровете (чл. XVII); п) внасянето на изменения в Устава и условията за напускане на членството в тази агенция (чл. XVIII); р) преустановяването на привилегиите на членовете на агенцията (чл. XIX).

Към разглеждания устав фигурира едно приложение, озаглавено „Подготвителен комитет“².

² Вж. относно Устава на Международната агенция за атомна енергия от 1956 г., напр.: **Бесецкая, Н., В. Шарикова.** Правовая природа международного сотрудничества государств в области использования атомной энергии в мирных целях. – Вестник Полоцкого государственного университета. Сер. D.

Извършени са следните *изменения и допълнения* на този устав: а) Изменение на чл. VI, т. „А“, подточка 3 (4.10.1961 г.), което е ратифицирано от Република България с Указ на Президиума на Народното събрание № 378 от 8.09.1962 г. (Изв., бр. 74 от 1962 г.), в сила е за нашата страна от 31.01.1963 г. и е обнародвано в Изв., бр. 74 от 14.09.1962 г.; б) Изменение на чл. VI (28.09.1970 г.), което е ратифицирано от Република България с Указ на Държавния съвет № 1627 от 28.07.1973 г. (ДВ, бр. 61 от 1973 г.), в сила е за нашата страна от 1.06.1973 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 36 от 10.05.1974 г.; в) Изменение на чл. VI, т. „А“, подточка 1 (27.09.1984 г.), което е ратифицирано от Република България с Указ на Държавния съвет № 3221 от 25.09.1986 г. (ДВ, бр. 77 от 1986 г.), в сила е за нашата страна от 28.12.1989 г. и е необнародвано в ДВ; г) Изменения и допълнения, приети с резолюции GC(43)RES/19 и GC(43)RES/8 на Ге-

Економическите и юридическите науки. Новополоцк (Besetskaya, N., V. Sharikova. *Pravovaya priroda mezhdunarodnogo sotrudnichestva gosudarstv v oblasti ispol'zovaniya atomnoy energii v mirnykh tselyah*. – Vestnik Polotskogo gosudarstvennogo universiteta. Ser. D. Ekonomicheskie i yuridicheskie nauki. Novopolotsk), 2022, № 6, 82 – 83; **Колосов, Ю.** Ответственность в международном праве. 2. изд. Москва: Статут (Kolosov, Yu. *Otvetstvennosty v mezhdunarodnom prave*. 2. izd. Moskva: Statut), 2014, 184 – 186; **Andrés, G.** The International Atomic Energy Agency's Safeguards System. – *International Law: Revista Colombiana de Derecho Internacional*. Bogota, 2008, № 11, 94 – 95; **Bechhoefer, B.** Negotiating the Statute of the International Atomic Energy Agency. – *International Organization*. Cambridge (UK), 1959, Vol. 13, № 1, Winter, 38 – 59; **Clayton, S. Jr.** The International Atomic Energy Agency: An Expanding Role in the Past-Chernobyl WorldPast-Chernobyl World. – *North Carolina Journal of International Law*. Chapel Hill (NC, USA), 1987, Vol. 12, № 2, Spring, 269 – 272; **Gorove, S.** Humanizing the Atom: Establishment of the International Atomic Energy Agency. – *New York Law School Law Review*. New York, 1957, Vol. 3, Issue 3, July, 245 – 279; **Jankowitsch-Prevor, O.** The Normative Role of the International Atomic Energy Agency, Legal Basis and Legal Sources. – In: *Nuclear Energy Agency. International Nuclear Law: History, Evolution and Outlook. 10th Anniversary of the International School of Nuclear Law*. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development, 2010, 13 – 30; **Nathanson, E.** International Management of Radioactive Waste. – *Boston College Environmental Affairs Law Review*. Boston (MA, USA), 1976, Vol. 5, Issue 2, 369 – 370; **Szasz, P.** The Law and Practices of the International Atomic Energy Agency. Vienna: International Atomic Energy Agency, 1970, 71 – 91.

нералната конференция на Международната агенция за атомна енергия (1.10.1999 г.), които са ратифицирани от Република България със закон от 31.07.2002 г. (ДВ, бр. 77 от 2002 г.) и са обнародвани в ДВ³.

3. Устав на Агенцията за ядрена енергия към Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), приет с Решение на Съвета на ОИСР (Париж, 20.12.1957 г., в сила от 1.02.1958 г., изм. и доп.)

Този устав е ратифициран от Република България със закон от 11.12.2020 г. (ДВ, бр. 107 от 2020 г.). Той е в сила за нашата страна от 01.01.2021 г. и е обнародван в ДВ, бр. 3 от 12.01.2021 г.

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по устава, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) учредяването на Агенция за ядрена енергия към ОИСР (чл. 1); б) определянето на органите за управление на тази агенция, и по-специално Управителен комитет за ядрена енергия (наричан по-долу за краткост „Управителен комитет“) и неговите помощни органи и Секретариат (чл. 2); в) компетентността на Управителния комитет (чл. 3); г) правомощията и основните функции на Агенция за ядрена енергия към ОИСР (чл. 4 – 8); д) правомощията и основните функции на Управителния комитет и Секретариата на Агенцията, както и начина на вземане на решения на Управителния комитет (чл. 9 – 15)⁴.

³ Буди недоумение обстоятелството, че текстът на Устава на Международната агенция за атомна енергия не е обнародван в ДВ и че някои от измененията и допълненията му са обнародвани, а други не са.

⁴ Вж. за повече подробности относно Устава на Агенцията за ядрена енергия към Организацията за икономическо сътрудничество и развитие от 1957 г., например **Лебедева, Ю.** Агентство по ядерной энергии Организации экономического сотрудничества и развития: правовой статус, научно-исследовательские проекты, международное сотрудничество. – Вестник Санкт-Петербургского государственного университета. Право. Санкт-Петербург, 2024, Т. 15, Выпуск 3 (Lebedeva, Yu. Agentstvo po yadernoy energii Organizatsii ekonomicheskogo sotrudnichestva i razvitiia: pravovoy status, nauchno-issledovatel'skie proekty, mezhhdunarodnoe sotrudnichestvo. – Vestnik Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta. Pravo. Sankt-Peterburg, 2024, T. 15, Vipusk 3), 847 – 864.

4. Спогодба за привилегиите и имунитетите на Международната агенция за атомна енергия (Виена, 1.07.1959 г.)

Тази спогодба е ратифицирана от Република България с Указ на Президиума на Народното събрание № 56 от 25.01.1968 г. (ДВ, бр. 8 от 1968 г.), с резерва по раздели 26 и 34. Резервата гласи: „Народна република България не се смята обвързана от предписанията на раздели 26 и 34 от спогодбата. Народна република България счита, че спор по тълкуването и приложението на спогодбата може да бъде отнесен пред Международния съд само след като спорецките за всеки отделен случай предварително са дали съгласие за това. Тази уговорка се отнася и до раздел 34, който предвижда, че заключението на Международния съд ще се признае от страните като решаващо“. Резервата по отношение на раздел 34 е оттеглена със закон от 27.01.1994 г. (ДВ, бр. 8 от 1994 г.).

Спогодбата е в сила за нашата страна от 17.07.1968 г. и не е обнародвана. Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по спогодбата, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) правния статус на МААЕ (чл. II); б) имуществото, фондовете и активите на тази агенция (чл. III); в) средствата за връзка с агенцията (чл. IV); г) представителите на държавите, членове на МААЕ (чл. V); д) длъжностните лица на тази агенция (чл. VI); е) експертите, командировани от агенцията (чл. VII); ж) злоупотребата с привилегиите на държава, член на МААЕ (чл. VIII); з) пропуските на длъжностните лица на тази агенция (чл. IX); и) решаването на споровете (чл. X); й) тълкуването на разпоредбите на спогодбата (чл. XI); к) влизането в сила, измененията и допълненията на разглежданата спогодба (чл. XII)⁵.

⁵ Вж. относно Спогодбата за привилегиите и имунитетите на Международната агенция за атомна енергия, например **Gorove, S.** Privileges and Immunities of International Atomic Inspectors. – Fordham Law Review. New York, 1970, Vol. 38, Issue 3, 498 – 504.

5. Виенска конвенция за гражданската отговорност за ядрена вреда (Виена, 21.05.1963 г.)

Тази конвенция е ратифицирана от Република България със закон от 27.07.1994 г. (ДВ, бр. 64 от 1994 г.). На практика нашата страна се присъедини към конвенцията с две декларации под формата на отделни разпоредби от този закон. Съгласно чл. 2 от закона „Отговорността на експлоатиращия ядрена инсталация за щетите от една ядрена авария се ограничават до равностойността на петнадесет милиона специални права на тираж на Международния валутен фонд“, а съгласно параграф единствен от допълнителните му разпоредби, „Република България ще прилага разпоредбите на Виенската конвенция от деня на нейното ратифициране преди влизането ѝ в сила (за нашата страна – б. а.)“.

Виенската конвенция е в сила за нашата страна от 24.11.1994 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 76 от 20.09.1994 г., попр., бр. 91 от 4.11.1994 г. В чл. I, § 1 фигурират дефиниции на редица правни понятия, сред които могат да бъдат споменати: „Експлоатиращ“ по отношение на ядрена инсталация означава лице, назначено или признато от държавата, в която се намира инсталацията, като експлоатиращ тази инсталация“ (б. „с“); „Ядрено гориво“ означава всеки материал, който е способен да произвежда енергия чрез самоподдържаща се ядрена верижна реакция на делене“ (б. „f“); „Радиоактивни продукти или отпадъци“ означава всеки радиоактивен материал, получен при производството или използването на ядрено гориво, или всеки материал, станал радиоактивен под действието на облъчване, свързано с производството или използването на ядрено гориво, с изключение на радиоизотопите, които са достигнали краен етап на производство, така че са станали годни за използване за всякакви научни, медицински, земеделски, търговски или промишлени цели“ (б. „g“); „Ядрен материал“ означава: I) ядрено гориво, освен естествен или обеднен уран, способен да произвежда енергия чрез самоподдържаща се ядрена верижна реакция на делене извън ядрен реактор самостоятелно или в комбинация с друг материал; и II) радиоактивни продукти или отпадъци“ (б. „h“); „Ядрен реактор“ означава всяка инсталация, съдържаща ядрено гориво, разположено по такъв начин, че в него може да протече самоподдържаща се ядрена

верижна реакция на делене без допълнителен източник на неутрони“ (б. „i“); „Ядрена инсталация“ означава: I) всеки ядрен реактор с изключение на реактор, с който е оборудвано морско или въздушно транспортно средство, за да се използва като източник на енергия за придвижване на това транспортно средство или за всяка друга цел; II) всеки завод, използващ ядрено гориво за производство на ядрен материал, или всеки завод за обработка на ядрен материал, включително заводи за преработка на облъчено ядрено гориво; и III) всяка инсталация, където се съхранява (складира) ядрен материал с изключение на складирането, свързано с превоза на такъв материал; при условие че държавата, в която се намира инсталацията, може да определи, че няколко ядрени инсталации на един и същи експлоатиращ, които са разположени на една и съща площадка, се смятат за една ядрена инсталация“ (б. „j“); „Ядрена вреда“ означава: I) смърт, всяка телесна повреда или всяка загуба или повреда на имущество, която е предизвикана или е резултат на радиоактивните свойства или на комбинация от радиоактивните свойства с токсични, експлозивни или други опасни свойства на ядрено гориво или радиоактивни продукти или отпадъци в ядрената инсталация, или на ядрен материал, идващ от инсталацията, произведен в нея или постъпващ в нея; II) всяка друга загуба или вреда, възникнала по този начин или явяваща се резултат от това, когато и доколкото е предвидена в закона на компетентния съд; III) ако това е предвидено в законите на държавата, в която се намира инсталацията, смърт, всяка телесна повреда или всяка загуба или повреда на имущество, която е предизвикана или е резултат на друго йонизиращо лъчение от какъвто и да е друг източник на радиация, намиращ се в ядрената инсталация“ (б. „k“); „Ядрена авария“ означава всеки факт или поредица от факти от един и същи произход, които причиняват ядрена вреда“ (б. „l“). Същевременно в чл. I, § 2 е установено изключение от приложния обхват на конвенцията по отношение на малки количества ядрен материал от определена държава, ако: „а) максималните граници за изключване на такива количества са определени от Съвета на управляващите на Международната агенция за атомна енергия; и б) всяко изключване от държавата, в която се намира инсталацията, е в рамките на тези граници“, като тези максимални граници периодично се преразглеждат от Съвета на управляващите на тази агенция.

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) предпоставките за отговорността на експлоатиращия ядрената инсталация за ядрена вреда (чл. II); б) задължението на експлоатиращия ядрената инсталация да предоставя на превозвача сертификат от застрахователя или от негово име, или от друг финансов гарант, предоставящ финансова гаранция, изискваща се съгласно чл. VII (чл. III); в) абсолютната отговорност на експлоатиращия ядрената инсталация за ядрена вреда (чл. IV); г) правната възможност за ограничаване на гражданската отговорност на експлоатиращия ядрената инсталация за ядрена вреда до размер, не по-малък от 5 милиона щатски долара (чл. V); д) погасителната давност за обезщетение за ядрена вреда (чл. VI); е) задължението за експлоатиращия ядрената инсталация „да поддържа застраховка или друга финансова гаранция, покриваща неговата отговорност за ядрена вреда, в такъв размер, вид и при такива условия, каквито са определени от държавата, в която се намира инсталацията“ (чл. VII); ж) задължението естеството, формата и размерът на обезщетението за ядрена вреда, както и справедливото разпределение на обезщетението да се определят от закона на компетентния съд на държавата участничка (чл. VIII); з) правната възможност за държавите участнички да уредят в законодателството си здравната застраховка, социалната застраховка, социалното осигуряване, обезщетението за трудова злополука или обезщетението за професионално заболяване да включват и обезщетение за ядрена вреда (чл. IX); и) правото на експлоатиращия ядрената инсталация на регресен иск: „а) ако такова право е изрично предвидено в писмен договор; или б) ако ядрената авария е резултат на действие или бездействие с намерение да се причини вреда – срещу физическото лице, което е действало или бездействало с такова намерение“ (чл. X); й) юрисдикцията на съдилищата на държавите участнички при ядрена авария (чл. XI); к) признаването на съдебните решения по искове за обезщетение при ядрена авария (чл. XII); л) прилагането на конвенцията и националното атомно законодателство, свързано с нея „без дискриминация въз основа на гражданство, постоянно или временно местожителство“ (чл. XIII); м) забраната

за „позоваване на юрисдикционни имунитети, съгласно нормите на националното законодателство или международното право, когато бъде предявен иск съгласно тази конвенция пред съдилищата, които са компетентни в съответствие с чл. XI“ (чл. XIV); н) задължението за държавите участници да „вземат необходимите мерки за осигуряване на свободно превеждане на обезщетението за ядрена вреда, на лихвите и съдебните разноски, определени в тази връзка от съда, на застрахователните и презастрахователните премии, както и на средствата, предоставяни от застраховка, презастраховка или друга финансова гаранция, или на средствата, предоставяни от държавата, в която се намира инсталацията, съгласно тази конвенция в националната валута на договарящата се страна, на чиято територия е нанесена вредата, и на договарящата се страна, на чиято територия ищецът има обичайното си местожителство, а що се отнася до премията и плащанията по застраховки или презастраховки – във валутите, определени в застрахователния или презастрахователния договор“ (чл. XV); о) забраната за определено лице да има „право на обезщетение съгласно тази конвенция до размера, в който то е било вече обезщетено за същата ядрена вреда в съответствие с друга международна конвенция за гражданска отговорност в областта на атомната енергия“ (чл. XVI); п) задължението за държавите участници да предоставят на Генералния директор на Международната агенция за атомна енергия копие от своите нормативни актове, свързани с предмета на тази конвенция (чл. XIX, § 2)⁶.

⁶ Вж. за повече подробности относно Виенската конвенция за гражданската отговорност за ядрена вреда от 1963 г., например **Божанов, С.** Международно-правни актове в областта на околната среда. Русе: Печатна база при Русенския университет „Ангел Кънчев“ (Bozhanov, S. Mezhdunarodnopravni aktove v oblastta na okolnata sreda. Ruse: Pечатna baza pri Rusenskia universitet „Angel Kanchev“), 2004, 299 – 230; **Борисова, О.** Правно регулиране на риска в ядрената енергетика. Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“ (Borisova, O. Pravno regulirane na riska v yadrenata energetika. Varna: VSU „Chernorizets Hrabar“), 2018, 75 – 76; **Handrlica, J., M. Novotna.** The Vienna convention on civil liability for nuclear damage: past, evolution and perspectives. – Tribuna Juridică=Juridical Tribune – Review of Comparative and International Law. Bucharest, 2018, Vol. 8, Special Issue, October, 48 – 63; **Hariharan, A.** India's Nuclear Civil Liability Bill and Supplier's Liability: One Step Towards

5.1. Съвместен протокол за прилагане на Виенската конвенция и Парижката конвенция (Виена, 21.09.1988 г.)

Ратифициран е от Република България със закон от 27.07.1994 г. (ДВ, бр. 64 от 1994 г.). Той е в сила за нашата страна от 24.11.1994 г. и е обнародван в ДВ, бр. 76 от 20.09.1994 г., попр., бр. 91 от 4.11.1994 г.

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по съвместния протокол, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) задължението за експлоатиращия ядрена инсталация по Виенската конвенция за гражданска отговорност за ядрена вреда от 21 май 1963 г. и за експлоатиращия ядрена инсталация по Парижката конвенция за гражданска отговорност в областта на атомната енергия от 29 юли 1960 г. да отговарят за ядрена вреда по съответната от двете конвенции (чл. II); б) задължението при възникване на ядрена авария в ядрена инсталация отговорността за ядрена вреда да се носи съгласно разпоредбите на съответната от двете конвенции, по която страна е държавата, на чиято територия е разположена ядрената инсталация (чл. III); в) задължението членове I до XV на Виенската конвенция да се прилагат по отношение на договарящите се страни в този протокол, които са страни в Парижката конвенция, така както между страните във Виенската конвенция, а членове I до XIV на Парижката конвенция да се прилагат по отношение на договарящите се страни в този протокол,

Modernizing the Outdated International Nuclear Liability Regime. – William & Mary Environmental Law and Policy Review. Williamsburg (VA, USA), 2011, Vol. 36, Issue 1, 232; **Leopardi, M.** International Law and Ocean Nuclear Power Plants in the Arctic. – The International Journal of Marine & Coastal Law. Leiden, 2024, Vol. 39, Issue 4, November, 734-735; **Malone, L.** The Chernobyl Accident: A Case Study in International Law Regulating State Responsibility for Transboundary Nuclear Pollution. – Columbia Journal of Environmental Law. New York (NY, USA), 1987, Vol. 12, № 2, 227 – 229; **Novotna, M., J. Handrlica.** Playing with Fire at the Zaporizhzhia Nuclear Power Plant and the Challenges for International Nuclear Law in Central Europe. – Bratislava Law Review. Bratislava, 2024, Vol. 8, № 2, 65 – 70.

които са страни във Виенската конвенция, така както между страните в Парижката конвенция (чл. IV)⁷.

6. Споразумение между страните по Северноатлантическия договор за сътрудничество в областта на атомната информация (Париж, 18.06.1964 г.)

Ратифицирано е от Република България със закон от 7.12.2005 г. (ДВ, бр. 102 от 2005 г.). То е в сила за нашата страна от 3.03.2006 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 34 от 25.04.2006 г. В чл. IX фигурират следните дефиниции на правни понятия: „атомно оръжие“ означава всяко устройство, използващо атомна енергия, без неговите транспортни или тягови средства (ако тези средства са отделни и делими части от устройството), което е основно предназначено за използване като оръжие, оръжеен прототип или устройство за изпитване на оръжия или за разработката на оръжия, оръжейни прототипи и устройства за изпитване на оръжия“ (б. „а“); „атомна информация“, предоставяна от правителството на Съединените американски щати по това споразумение, означава информация, обозначена като „Поверителна“ или „Бивша поверителна“ от правителството на Съединените американски щати“ (б. „б“).

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) задължението за правителството на САЩ периодично да предоставя на Организацията на Северноатлантическия договор и държавите членки атомна информация в съответствие с разпоредбите на това споразумение, ако това правителство прецени, че такова едно съдействие укрепва и не представлява неразумен риск за отбраната и сигурността на тази държава (чл. I); б) задължението за съответната държава, членка на Северноатлантическия договор, да предоставя, доколкото счита за необходимо, на Организацията на Северноатлантическия договор, включи-

⁷ Вж. за повече подробности относно Съвместния протокол за прилагане на Виенската конвенция и Парижката конвенция от 1988 г., например **Божанов**, С. Цит. съч., 299 – 230.

телно на нейните военни и граждански структури, както и на другите държави, членки на тази организация, собствена атомна информация от видовете, предвидени в това споразумение, като редът и условията за предоставяне на информация на останалите държави членки следва да бъдат предмет на отделни споразумения, които трябва да бъдат еднакви или сходни с реда и условията по разглежданото споразумение (чл. II); в) задължението за правителството на САЩ да предоставя на Организацията на Северноатлантическия договор, включително на нейните военни и граждански структури, както и на държавите членки, поискали атомна информация във връзка с функциите си при мисии на НАТО, такава атомна информация, за която това правителството смята, че е необходима за: аа) разработка на планове за отбрана; бб) обучение на личния състав за използване на атомни оръжия и за защита от такива оръжия, както за други приложения на атомната енергия; вв) оценка на възможностите на потенциалните неприятели за употреба на атомни оръжия и други приложения на атомната енергия; гг) разработка на преносни системи, съвместими с пренасяните от тях атомни оръжия (чл. III); г) задълженията: аа) правителството на САЩ да извършва сътрудничеството по това споразумение в съответствие с приложимото законодателство на тази държава; бб) задължението за това правителство да не прехвърля атомни оръжия, неядрени части на атомни оръжия или неядрени части на атомни оръжия, при които са използвани поверителни данни; вв) атомната информация, предоставяна от правителството на САЩ по това споразумение, да бъде използвана единствено за изготвяне и изпълнение на отбранителните планове и дейности на НАТО, както и за разработка на преносни системи в общ интерес на Организацията на Северноатлантическия договор (чл. IV); д) задълженията: аа) спрямо атомната информация, предоставяна по разглежданото споразумение, да се прилагат всички мерки за сигурност по съответните правила и процедури на НАТО, договореностите за сигурност и националното законодателство на държавите членки, а при опазване на атомната информация Организацията на Северноатлантическия договор или нейните държави членки да не прилагат „при никакви обстоятелства“ стандарти за сигурност, помалко стриктни от предвидените в правилата за сигурност на

НАТО и в другите договорености за сигурност, действащи към датата на това споразумение; бб) създаването и координацията на програма за сигурност във всички граждански и военни структури на НАТО да се извършва с пълномощията на Северноатлантическия съвет в съответствие с процедурите, предвидени в договореностите за сигурност; вв) предоставянето на атомната информация от правителството на САЩ по това споразумение да се извършва през съществуващите канали за предаване на атомна информация и по канали, които могат да бъдат договорени впоследствие; гг) атомната информация, предоставяна или обменяна по това споразумение, да не бъде предоставяна или обменяна от Организацията на Северноатлантическия договор или лица под нейна юрисдикция с неоторизирани лица или (с изключение на изрично предвиденото в ал. 5 от този член) извън юрисдикцията на горепосочената организация; дд) ако правителството на Съединените американски щати изрично не е посочило друго, атомната информация, предоставена от САЩ на Организацията на Северноатлантическия договор, да бъде съобщавана от Организацията на Северноатлантическия договор на нейните държави членки, доколкото е необходимо за изпълнение на функциите им по мисии на НАТО, при условие че в рамките на отделната държава членка разпространението на въпросната атомна информация се ограничава само до конкретните лица, имащи отношение към мисиите на НАТО, за които е необходима съответната информация, като държавите членки трябва да приемат, че атомна информация, получена от Организацията на Северноатлантическия договор или на друго основание по това споразумение, не може да се предава на неоторизирани лица или извън юрисдикцията на получаващата държава членка, но информацията може да бъде предоставяна на Организацията на Северноатлантическия договор или – с разрешението на правителството на САЩ – на други държави членки, за които такава информация е необходима във връзка с функциите им по мисии на НАТО (чл. V, алинеи 1 – 5); е) правните възможности за правителството на САЩ: а) да определя рамките, в които може да се разпространява атомната информация, предоставена на Организацията на Северноатлантическия договор или на държавите

членки; б) да определя категориите лица с право на достъп до такава информация; в) да налага други ограничения относно разпространяването на информацията, каквито сметне за необходими (чл. VI); ж) задълженията: а) за държавата, получила атомна информация по това споразумение, да я използва единствено за целите, посочени в споразумението, като всички открития или изобретения в резултат на владееенето на такава информация от получаващата страна или лица под нейната юрисдикция се предоставят на правителството на САЩ за отбранителни цели безвъзмездно при условия, каквито могат да бъдат допълнително уговорени и да се опазват в съответствие с разпоредбите на чл. V от това споразумение; б) за държавите членки информацията, получена по разглежданото споразумение, да се прилага или използва на отговорност на получаващата държава, като предоставящата държава не поема задължения за каквито и да било обезщетения или гаранции във връзка с приложението или използването на информацията (чл. VII).

Към разглежданото споразумение фигурира едно секретно техническо приложение, което е разсекретено на 10.05.2000 г.

7. Конвенция относно гражданската отговорност при превоз на ядрени материали по море (Конвенция NUCLEAR) (Брюксел, 17.12.1971 г.)

Тази конвенция е ратифицирана от Република България със закон от 13.10.2004 г. (обн. ДВ, бр. 94 от 2004 г., в сила от 22.10.2004 г.). Тя е в сила за нашата страна от 3.03.2005 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 93 от 22.11.2005 г. Конвенцията е относима главно към опазването на морската среда като компонент на околната среда от радиоактивно замърсяване. Тя се разглежда в настоящото научно изследване по систематични съображения.

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на морската среда като компонент на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) задължението за държавите участнички да освобождават от отговорност за щети, причинени от ядрен инцидент, всяко лице, което по силата на международна конвенция или национално законодателство, приложими

в областта на морския транспорт, би могло да бъде подведено под такава отговорност, ако: а) операторът на ядрената инсталация е отговорен за такива щети по силата на Парижката или Виенската конвенции⁸; или б) операторът на ядрената инсталация е отговорен за такива щети по силата на национално законодателство, регулиращо отговорността за такива щети, при условие че това законодателство е във всички отношения толкова благоприятно за лицата, които могат да претърпят щети, колкото която и да е от двете конвенции – Парижката или Виенската (чл. 1); в) задължението за тези държави освобождаването от отговорност по чл. 1 да се прилага и по отношение на щети, причинени от ядрен инцидент: „а) на самата ядрена инсталация или на всяко имущество на местоположението на такава инсталация, което се използва или ще се използва във връзка с тази инсталация; или б) на транспортните средства, върху които въпросният ядрен материал се е намирал по време на ядрения инцидент, за които операторът на ядрената инсталация не е отговорен поради освобождаването му от отговорност за такива щети съгласно разпоредбите на Парижката или Виенската конвенция или в случаите по член 1, б. „б“ по силата на съответни равностойни разпоредби на националното законодателство“, като не се освобождава от отговорност за причинена ядрена щета лице, което умишлено чрез действие или бездействие е причинило такава щета (чл. 2); г) задължението за тези държави да не освобождават от отговорност за ядрена щета „оператора на ядрен кораб по отношение на щетите, причинени от ядрен инцидент, включващ ядреното му гориво или радиоактивни продукти или отпадъци, произведени от такъв кораб“ (чл. 3); д) правната възможност за междуправителствената Морска консултативна организация (понастоящем с наименованието „Международна морска организация“, счи-

⁸ Става дума за Парижката конвенция за гражданска отговорност в областта на атомната енергия от 29.07.1960 г., нератифицирана от Република България, и Виенската конвенция за гражданската отговорност за ядрена вреда (Виена, 21.05.1963 г.), която е ратифицирана от Република България със закон от 27.07.1994 г. (ДВ, бр. 64 от 1994 г.), в сила е за нашата страна от 24.11.1994 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 76 от 20.09.1994 г., попр., бр. 91 от 4.11.1994 г.

тано от 1982 г. – б. а.) да свиква конференции на държавите участнички за ревизиране или изменение на разглежданата конвенция по искане на не по-малко от една трета от тези държави (чл. 9)⁹.

8. Конвенция за физическа защита на ядрения материал (Виена, 3.03.1980 г.)

Тази конвенция е ратифицирана от Република България с Указ на Държавния съвет № 341 от 3.02.1984 г. (ДВ, бр. 12 от 1984 г.), с резерва по чл. 17, т. 2, оттеглена със закон от 27.01.1994 г. (обн. ДВ, бр. 8 от 1994 г.). Резервата гласеше: „Народна република България не се счита обвързана с точка 2 на член 17 от конвенцията относно предаване на арбитраж или в Международния съд на споровете, възникнали при тълкуването или прилагането на конвенцията, по молба на която и да е страна, участваща в спора“. Конвенцията е в сила за нашата страна от 8.02.1987 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 44 от 9.06.1987 г. В чл. 1 фигурират следните дефиниции на правни понятия: „ядрен материал“ означава плутоний, с изключение на плутоний с концентрация на изотопите повече от 80% по плутоний-238, уран-233, уран, обогатен с изотопи уран-235 или уран-233, уран, съдържащ смес от изотопи, срещащи се в природата под форма, отличаваща се от рудата или рудните остатъци, и всякакъв материал, съдържащ един или повече от горепосочените елементи“ (б. „а“); „уран, обогатен с изотопи уран-235 или уран-233“ означава уран, съдържащ изотопи уран-235 или уран-233 или двата изотопа в такова количество, в което превишаването на процентното отношение на сумата на тези изотопи към изотопа уран-238 е по-високо, отколкото отношението на изотопа уран-235 към изотопа уран-238 в природата“ (б. „б“); „международен превоз на ядрен материал“ означава превоз на партиди ядрен материал с всякакъв вид транспортни средства, които се изпращат извън пределите на държавата, от която произхожда товарът, започвайки от

⁹ Вж. по-подробно относно Конвенцията относно гражданската отговорност при превоз на ядрени материали по море (Конвенцията NUCLEAR) от 1971 г., на пример **Райков, Р.** Международно публично морско право. София: Сибир (Raykov, R. Mezhdunarodno publichno morskoto pravo. Sofia: Sibi), 1999, 241 – 243.

съоръжението на изпращача в тази държава и завършвайки до съоръжението на получателя в държавата – краен получател“ (б. „в“). Приложното поле на разглежданата конвенция обхваща ядрения материал, използван за мирни цели и намиращ се в процес на международен превоз, както и ядрен материал, използван за мирни цели при използването, съхраняването и превозването на такъв ядрен материал вътре в държавата с изключение на членове 3, 4 и 5, ал. 3 (чл. 2, ал. 1 и 2).

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) задължението за всяка държава участничка в рамките на своето национално законодателство и в съгласие с международното право да взема съответни мерки за осигуряване, доколкото е възможно, че по време на международен превоз ядреният материал, намиращ се в пределите на страната или на борда на кораб или самолет, пътуващ под нейна юрисдикция, ако такъв кораб или самолет участва в превозването в страната или извън нея, ще бъде защитаван в съответствие с равнищата, описани в приложение 1 (чл. 3); б) забраната за внос, износ или транзитен превоз на ядрен материал, ако държавата участничка не е получила гаранции, че този материал по време на международния превоз ще бъде защитен в съответствие с равнищата, описани в приложение 1 (чл. 4); в) задължението за държавите участнички да определят свой компетентен орган и пункт за връзка за прилагането на изискванията на тази конвенция (чл. 5); г) секретността на информацията за ядрения материал (чл. 6); д) определянето на правонарушенията, свързани с използването на ядрения материал и юридическата отговорност за тях (членове 7 – 13); е) задължението за държавите участнички да уведомят депозитара (Генералния директор на Международната агенция по атомна енергия – б. а.) на конвенцията за приетите национални нормативни актове, свързани с прилагането на разглежданата конвенция, както и за резултатите от наказателното преследване на правонарушителите (чл. 14); ж) уреждането на споровете (чл. 17).

Към тази конвенцията фигурират 2 приложения, озаглавени както следва: Приложение 1. Равнища на физическа защита, използвани при международен превоз на ядрен материал, класифициран в приложение 2; Приложение 2. Класификация на ядрения материал¹⁰.

Извършени са *изменения и допълнения* на конвенцията, приети от Конференцията на страните по конвенцията (Виена, 8.07.2005 г.), които са ратифицирани от Република България със закон от 8.02.2006 г. (ДВ, бр. 16 от 2006 г.), но не са обнародвани в ДВ.

9. Конвенция за оперативно уведомяване при ядрена авария (Виена, 26.09.1986 г.)

Тази конвенция е ратифицирана от Република България първоначално с Указ на Държавния съвет № 4453 от 29.12.1986 г. (ДВ, бр. 1 от 1987 г. – отм., бр. 2 от 1988 г.), а впоследствие с Указ на Държавния съвет № 3514 от 30.12.1987 г. (ДВ, бр. 2 от 1988 г.), с резерва по чл. 11,

¹⁰ Вж. относно Конвенцията за физическа защита на ядрения материал от 1980 г., например **Борисова, О.** Правна уредба на международните гаранции по Договора за неразпространение на ядреното оръжие и превенцията на риска за отклоняване на ядрен материал. – Юридически сборник. 2016, Т. XXIII (Borisova, O. Pravna uredba na mezhdunarodnite garantsii po Dogovora za nerazprostranenie na yadrenoto orazhie i preventsiyata na riska za otklonyavane na yadren material. – Yuridicheski sbornik. 2016, T. XXIII), 290 – 293; **от нея.** Правно регулиране на риска в ядрената енергетика, 77 – 79; **Иойрыш, А., А. Козодубов, В. Маркаров, В. Терентьев, А. Чепорняк.** (ред. А. Саркисов). Нормативное правовое обеспечение безопасности при выводе из эксплуатации ядерно- и радиационно-опасных объектов атомного флота России. Москва: Наука (Ioynish, A., A. Kozodubov, V. Markarov, V. Terentyev, A. Chepornyak. (red. A. Sarkisov). Normativnoe pravovoe obespechenie bezopasnosti pri vivode iz ekspluatatsii yaderno- i radiatsionno-opasnih obaektov atomnogo flota Rossii. Moskva: Nauka), 2008, 142 – 144; **Jenkins, B.** The Efficacy of the Global Nuclear Security Legal Regime and States' Implementation Capacity in Light of the Forthcoming Development of Advanced Nuclear Reactor Technologies. – In: **Nuclear Law. The Global Debate.** (Ed. International Atomic Energy Agency). The Hague: T.M.C. Asser Press, 2022, 163 – 164; **Pekar, Ç.** The Four-Pillar Structure of International Nuclear Law: Nuclear Safety, Nuclear Security, Nuclear Safeguards and Liability. – Yildirim Bevizit Hukuk Dergisi. Ankara, 2023, Issue 2, s. 211 – 212.

ал. 2, оттеглена със закон от 27.01.1994 г. (ДВ, бр. 8 от 1994 г.). Резервата гласеше: „Народна република България не се счита обвързана с разпоредбата на чл. 11, ал. 2, която предвижда възможността за предаване на споровете на арбитраж или на Международния съд по молба на която и да е от страните, участнички в такъв спор, и заявява, че за предаването на какъвто и да е международен спор на арбитраж или на Международния съд е необходимо съгласието на всички страни по спора във всеки отделен случай“.

Конвенцията е в сила за нашата страна от 26.03.1988 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 12 от 12.02.1988 г. Обхватът на прилагане на разглежданата конвенция е определен в чл. 1, където е указано, че тя се прилага за всяка ядрена авария, „свързана с определените в точка 2 съоръжения и дейност на държавата участничка или на лица или юридически лица под нейна юрисдикция или контрол, вследствие на която се изхвърлят или може да се изхвърлят радиоактивни вещества и която довежда или може да доведе до международно трансгранично изхвърляне, което би могло от гледна точка на радиационната безопасност да има значение за друга държава“ (т. 1), като в т. 2 на чл. 2 са изброени изчерпателно съоръженията и дейностите, които биха довели до ядрена авария, а именно: „а) всеки реактор независимо от неговото местонахождение; б) всяко съоръжение от ядрения горивен цикъл; в) всяко съоръжение за третиране на радиоактивни отпадъци; г) превоз и съхраняване на ядрено гориво или радиоактивни отпадъци; д) производство, използване, съхраняване, изхвърляне и превоз на радиоизотопи за селскостопански, промишлени, медицински цели и за провеждане на научни изследвания в тези области; е) използване на радиоизотопи за получаване на енергия в космически обекти“.

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) задължението за държава участничка в случай на ядрена авария да уведоми засегнатите държави и Международната агенция за атомна енергия (МААЕ) и да им предостави информация за свеждането до минимум на последиците от такава авария (чл. 2); б) задължението за съответната държава участничка да уведомява другите държави участнички и МААЕ и за други случаи на ядрени

аварии, за които има информация извън тези по чл. 1 (чл. 3); в) функциите на МААЕ в разглежданата област, а именно: аа) да уведомява за ядрена авария съобразно получената информация по чл. 2 другите засегнати държави участнички и други засегнати държави, както и междуправителствените организации; бб) при поискване да предоставя на засегнатите държави участнички, други държави и междуправителствените организации получената информация по чл. 2 (чл. 4); г) реквизитите на предоставяната информация за ядрена авария (чл. 5); д) задължението за държава участничка, която предоставя информацията съгласно чл. 2, буква „б“, доколкото това практически е осъществимо, веднага да отговори на запитването за по-нататъшна информация или консултации, отправено от засегната държава участничка, с оглед на това да се сведат до минимум радиационните последици в тази засегната държава (чл. 6); е) задължението за държавите участнички да уведомят МААЕ за националните си компетентни органи и пунктовете за връзка по прилагането на тази конвенция (чл. 7); ж) задължението за МААЕ, в съответствие със своя устав и по молба на държавата участничка, която осъществява ядрена дейност и граничи с държавата, която осъществява активна програма, но не е участничка, да провежда изследвания за възможностите и целесъобразността от създаването на подходяща система за радиационен контрол, за да съдейства за постигането на целите на тази конвенция (чл. 8); з) правната възможност за държавите участнички да сключват двустранни и многостранни международни споразумения, свързани с предмета на разглежданата конвенция (чл. 9); и) уреждането на споровете (чл. 11); й) правната възможност за държавите участнички да прилагат конвенцията и преди влизането ѝ в сила за тях (чл. 13)¹¹.

¹¹ Вж. за повече подробности относно Конвенцията за оперативно уведомяване при ядрена авария от 1986 г., например **Божанов, С.** Цит. съч., 303 – 304; **Борисова, О.** Правно регулиране на риска в ядрената енергетика, 80 – 81; **Бесецкая, Н., В. Шарикова.** Правовые вопросы информационного сотрудничества в области использования атомной энергии в мирных целях. – Вестник Полоцкого государственного университета. Сер. Д. Экономические и юридические науки. Новополоцк, 2022, № 12 (Besetskaya, N., V. Sharikova. Pravovie voprosi informatsionnogo sotrudnichestva v oblasti ispol'zovaniya atomnoy energii v mirnykh tselyah. – Vestnik Polotskogo gosudarstvennogo universiteta. Ser.

10. Конвенция за помощ в случай на ядрена авария или радиационна аварийна обстановка (Виена, 26.09.1986 г.)

Тази конвенция е ратифицирана от Република България първоначално с Указ на Държавния съвет № 4453 от 29.12.1986 г. (ДВ, бр. 1 от 1987 г. – отм., бр. 2 от 1988 г.), а впоследствие с Указ на Държавния съвет № 3514 от 30.12.1987 г. (ДВ, бр. 2 от 1988 г.), с резерва по чл. 13, ал. 2, оттеглена със закон от 27.01.1994 г. (ДВ, бр. 8 от 1994 г.). Резервата гласеше: „Народна република България не се счита обвързана с разпоредбата на чл. 13, ал. 2, която предвижда възможността за предаване на споровете на арбитраж или на Международния съд по молба на която и да е от страните – участници в такъв спор, и заявява, че за предаването на какъвто и да е международен спор на арбитраж или на Международния съд е необходимо съгласието на всички страни по спора във всеки отделен случай“. Конвенцията е в сила за нашата страна от 26.03.1988 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 13 от 16.02.1988 г.

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) задълженията за държавите участници да си сътрудничат помежду си и с МААЕ за „бързо предоставяне на помощ в случай на ядрена авария или радиационна аварийна обстановка за свеждане до минимум

D. Ekonomicheskie i yuridicheskie nauki. Novopolotsk, 2022, № 12), 97 – 98; **Иой-рыш, А., А. Козодубов, В. Маркаров, В. Терентьев, А. Чепорняк.** Цит. съч., 180; **Brown, D.** Chernobyl: Its Implications for International Atomic Energy Regulation. – Michigan Journal of International Law. Ann Arbor (MI, USA), 1988, Vol. 9, Issue 1, 378 – 380; **Gadkowski, T.** The Principle of Good-Neighbourliness in International Nuclear Law. – Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adam Mickiewicza. Poznań, 2021, Vol. 12, 277 – 280; **Heller, M.** Chernobyl Fallout: Recent IAEA Conventions Expand Transboundary Nuclear Pollution Law. – Stanford Journal of International Law. Stanford (CA, USA), 1987, Vol. 23, 658 – 660, the same in: Columbia Law School. Scholarship Archive (https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4840&context=faculty_scholarship); **Leopardi, M.** Op. cit., 730 – 731; **McBrayer, S.** Chernobyl's Legal Fallout – The Convention on Early Notification of a Nuclear Accident. – Georgia Journal of International & Comparative Law. Athens (GA, USA), 1987, Vol. 17, № 2, 303 – 305, 313 – 319; **Novotna, M., J. Handrlica.** Op. cit., 60 – 63; **Pekar, Č.** Op. cit., 208 – 209.

на нейните последици и за защита на живота, имуществото и околната среда от въздействията на радиоактивни изхвърляния“, вкл. чрез сключването на двустранни или многостранни международни споразумения (чл. 1); б) правната възможност за държава участничка да се обръща за помощ в случай на ядрена авария или радиационна аварийна обстановка към другите държави участнички или МААЕ (чл. 2); в) ръководството и контрола върху помощта в случай на ядрена авария или радиационна аварийна обстановка, извършвано от държавата-участничка, поискала помощта (чл. 3); г) задължението за държавата участничка да уведоми МААЕ и другите държави участнички относно националния си компетентен орган и пунктовете за връзка по прилагането на разглежданата конвенция (чл. 4); д) функциите на МААЕ по прилагането на конвенцията при поискване на помощ от държава участничка в случай на ядрена авария или радиационна аварийна обстановка (чл. 5); е) конфиденциалността на информацията, свързана с поисканата помощ в тези случаи (чл. 6); ж) възстановяването на разходите при поискана помощ в тези случаи (чл. 7); з) привилегиите, имунитетите и улесненията, които поискалата помощ държава участничка в такива случаи трябва да предостави на персонала на предоставящата помощ страна и на персонала, действащ от нейно име (чл. 8); и) улесняването на транзита на персонала, оборудването и имуществото на държавата участничка, оказваща помощ в тези случаи (чл. 9); й) претенциите и обезщетенията при „смърт на лица или нанасяне на телесни повреди на лица, щети на имуществото или неговата загуба или вреди на околната среда, причинени в пределите на територията на държавата участничка, поискала помощта в такива случаи, вкл. в друг район под нейна юрисдикция или контрол по време на предоставяне на поисканата помощ (чл. 10); к) прекратяването на помощта в тези случаи след консултации между държавата участничка, поискала помощта, и държавата участничка, оказваща помощта (чл. 11); л) уреждането на споровете (чл. 13); м) правната възможност за държавите участнички да прилагат конвенцията и преди влизането ѝ в сила за тях (чл. 15)¹².

¹² Вж. за повече подробности относно Конвенцията за помощ в случай на ядрена авария или радиационна аварийна обстановка от 1986 г., например: **Божанов, С.** Цит. съч., 307 – 309; **Борисова, О.** Правно регулиране на риска в ядрената енергетика, 79 – 80; **Ийорыш, А., А. Козодубов, В. Маркаров, В. Терентьев, А.**

11. Конвенция за ядрената безопасност (Виена, 20.09.1994 г.)

Тази конвенция е ратифицирана от Република България със закон от 14.09.1995 г. (ДВ, бр. 86 от 1995 г.). Тя е в сила за нашата страна от 24.10.1996 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 93 от 1.11.1996 г. В чл. 1 са изброени основните цели на разглежданата конвенция, а именно: „i) да се постигне и поддържа високо ниво на ядрената безопасност в света чрез укрепване на националните мерки и международното сътрудничество, включително в съответните случаи, на основата на техническо сътрудничество в областта на безопасността; ii) да се създадат и поддържат в ядрените съоръжения ефективни средства за защита от потенциална радиационна опасност с цел да се защитят отделните лица, обществото като цяло и околната среда от вредното въздействие на йонизиращите лъчения от такива съоръжения; iii) да се предотвратят аварии с радиологични последиствия и смекчат тези последиствия, ако те настъпят“. В чл. 2 фигурират дефиниции на три правни понятия, както следва: „i) „ядрено съоръжение“ означава за всяка договаряща се страна всяка наземна гражданска атомна електроцентрала, намираща се под нейната юрисдикция, включително и съоръжения за съхраняване, обработване и преработване на радиоактивните материали, които се намират на същата площадка и са свързани непосредствено с експлоатацията на атомната електроцентрала. Такава централа престава да бъде ядрено съоръжение, когато всички ядрени горивни елементи са извадени окончателно от активната зона на реактора и са складирани безопасно в съответствие с утвърдените процедури и програмата за извеждане от експлоатация е съгласувана с регулиращия орган; ii) „регулирущ орган“ означава за всяка договаряща се страна всеки орган или органи, на които тази договаряща се страна е предоставила юридически пълномощия да издават разрешения и да регулират дейността по избор на площадка, проектиране, изграждане, въвеждане в експлоатация, експлоатация или извеждане от експлоатация на ядрените съоръжения; iii) „разрешение“ означава всяко

Чепорняк. Цит. съч., 154, 181; **Heller, M.** Op. cit., 661 – 662; **Leopardi, M.** Op. cit., 731; **Novotna, M., J. Handrlica.** Op. cit., 63 – 66; **Pekar, C.** Op. cit., 209.

разрешение, издадено от регулиращия орган на заявителя, в съответствие с което последният носи отговорност за избор на площадка, проектиране, изграждане, въвеждане в експлоатация, експлоатация или извеждане от експлоатация на ядреното съоръжение“. Същевременно в чл. 3 е посочено приложното поле на тази конвенция, а именно „безопасността на ядрените съоръжения“.

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) задълженията за държавите участнички да приемат национални нормативни актове по прилагането на тази конвенция (чл. 4); б) задължението за тези държави да предоставят доклад, съгласно чл. 20, относно изпълнението на задълженията си по конвенцията (чл. 5); в) задължението за същите държави да извършат „във възможния най-кратък срок оценката на безопасността на ядрените съоръжения, съществуващи по време на влизането в сила на конвенцията“ за съответната държава участничка (чл. 6); г) задължението за тези държави: аа) да приемат национални нормативни актове относно управлението на дейностите по безопасност на ядрените съоръжения (чл. 8); бб) да определят национален компетентен „регулиращ орган“ по прилагането на разглежданата конвенция (чл. 9); вв) да осигурят отговорност за притежателя на разрешението относно безопасността на ядрените съоръжения (чл. 9); д) приоритета на ядрената безопасност (чл. 10); е) финансовите и човешките ресурси по осигуряване на безопасността на ядрените съоръжения (чл. 11); ж) ограниченията на определени дейности при осигуряването на безопасността на ядрените съоръжения (чл. 12); з) задължението за държавите участнички да приемат програми за осигуряване на безопасността на ядрените съоръжения (чл. 13); и) оценката и проверката на безопасността на ядрените съоръжения (чл. 14); й) радиационната защита на населението и персонала на ядреното съоръжение (чл. 15); к) задължението на държавите участнички за приемане на аварийни планове за площадката около ядрените съоръжения и информиране на населението за тези планове (чл. 16); л) избора на площадка около ядрените съоръжения (чл. 17); м) проектирането и изграждането на ядрени съоръжения (чл.

18); н) експлоатацията на ядрените съоръжения (чл. 19); о) съвещанията на държавите участници, отнасящи се до: аа) прегледа на националните доклади по прилагане на конвенцията (чл. 20); бб) подготовката на съвещанието (чл. 21); вв) приемането на процедурни и финансови правила, свързани със съвещанието (чл. 22); гг) провеждането на извънредни съвещания (чл. 23); дд) участието в съвещанията (чл. 24); ее) задължението на държавите участници да предоставят на обществеността „документ, в който се излагат въпросите, обсъждани по време на съвещанието, и направените изводи“ (чл. 25); жж) езиците на съвещанията (чл. 26); зз) поверителността на информацията, предоставяна на обществеността в разглежданата област (чл. 27); ии) оправомощаването на МААЕ да изпълнява функциите на секретариат на съвещанието на държавите участници и определянето на неговите функции (чл. 28); п) уреждането на споровете (чл. 29)¹³.

¹³ Вж. за повече подробности относно Конвенцията за ядрената безопасност от 1994 г., например **Анастасов, А.** Международноправен режим на биоразнообразието. София: Институт за държавата и правото – БАН, 2015 (Anastasov, A. *Mezhdunarodnopraven rezhim na bioraznoobrazieto*. Sofia: Institut za darzhavata i pravoto – BAN, 2015), 89; **Божанов, С.** Цит. съч., 318 – 320; **Борисова, О.** Правно регулиране на риска в ядрената енергетика, 81 – 83, 149 – 150; **Сушик, О.** Правовые проблемы имплементации норм международного права в сфере использования ядерной энергии и радиационной безопасности в законодательство Украины. – В: **Современное международное право и научно-технический прогресс. Материалы Международной научно-практической конференции. Москва, 8 декабря 2011 г.** (отв. ред. Е. Абайдельдинов, А. Абашидзе, А. Солнцев). Москва: Российский университет дружбы народов, 2012 (Sushik, O. *Pravovie problemi implementatsii norm mezhdunarodnogo prava v sfere ispolzovaniya yadernoy energii i radiatsionnoy bezopasnosti v zakonodatelystvo Ukraini*. – V: *Sovremennoe mezhdunarodnoe pravo i nauchno-tehnicheskiy progress. Materiali Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii*. Moskva, 8 dekabrya 2011 g. (otv. red. E. Abaydelydinov, A. Abashidze, A. Solntsev). Moskva: Rossiyskiy universitet druzhbi narodov, 2012), 409 – 410; **Пекар, Ч.** *Op. cit.*, 209; **Washington, M.** *The Practice of Peer Review in the International Nuclear Safety Regime*. – New York University Law Review. New York, 1997, Vol. 72, № 2, May, 453 – 464.

12. Единна конвенция за безопасност при управление на отработено гориво и за безопасност при управление на радиоактивни отпадъци (Виена, 5.09.1997 г.)

Тази конвенция е ратифицирана от Република България със закон от 10.05.2000 г. (ДВ, бр. 42 от 2000 г.). Тя е в сила за нашата страна от 18.06.2001 г. и е обнародвана в ДВ, бр. 63 от 17.07.2001 г. В чл. 1 са изброени основните цели на разглежданата конвенция, а именно: „i. да постигне и поддържа високо ниво на безопасност при управление на отработеното гориво и радиоактивните отпадъци в света чрез подобряване на националните мерки и укрепване на международното сътрудничество, включително техническото сътрудничество в областта на безопасността, където това е целесъобразно; ii. да осигури на всички етапи на управление на отработеното гориво и радиоактивните отпадъци наличието на ефективни защити от потенциалните опасности, така че отделните лица, обществото и околната среда да са защитени от вредното въздействие на йонизиращи лъчения сега и в бъдеще по такъв начин, че нуждите и стремежите на сегашното поколение да бъдат задоволени, без да се застрашават възможностите на бъдещите поколения да задоволяват своите нужди и стремежи; iii. да се предотвратят аварии с радиологични последици и смекчат тези последици, в случай че възникнат по време на някой от етапите на управление на отработеното гориво или радиоактивните отпадъци“. В чл. 2 фигурират дефиниции на редица правни понятия, сред които могат да бъдат споменати: „радиоактивен отпадък“ означава радиоактивен материал в газообразна, течна или твърда форма, чието по-нататъшно използване не се предвижда от договарящата страна или от физическо или юридическо лице, чието решение се приема от договарящата страна, и който се контролира от регулиращия орган като радиоактивен отпадък съгласно утвърдената законова и нормативна база на договарящата страна“ (б. „h“); „управление на радиоактивни отпадъци“ означава всички дейности, включително и тези по извеждане от експлоатация, които са свързани с манипулирането, предварителното преработване, преработването, кондиционирането, съхраняването или погребването на радиоактивните отпадъци, с изключение на транспортирането извън площадката; то може също да включва и изхвърляния“ (б. „i“); „съоръжение за

управление на радиоактивни отпадъци“ означава всяко съоръжение или инсталация, основна цел на което е управлението на радиоактивните отпадъци, което включва и ядрено съоръжение в процес на извеждане от експлоатация, само ако то е обявено от договарящата страна като съоръжение за управление на радиоактивни отпадъци“ (б. „j“); „закрит източник“ означава радиоактивен материал в твърда форма, окончателно запечатан в капсула или плътно опакован, с изключение на горивните елементи на реакторите“ (б. „m“); „отработено гориво“ означава ядрено гориво, което е било облъчено в активната зона на реактор и е окончателно извадено от нея“ (б. „n“); „управление на отработено гориво“ означава всички дейности, които са свързани с манипулирането или съхраняването на отработено гориво, с изключение на транспорта извън площадката; то може да включва също и изхвърляния“ (б. „o“); „съоръжение за управление на отработено гориво“ означава всяко съоръжение или инсталация, чиято основна цел е управление на отработено гориво“ (б. „p“). Приложното поле и изключенията от него са определени в чл. 3, §§ 1 – 4, където е указано следното: „1. Тази конвенция се прилага към безопасността при управление на отработено гориво, генерирано в резултат от експлоатацията на граждански ядрени реактори. Конвенцията не се прилага към отработено гориво, което се намира в съоръженията за допълнително обработване в рамките на дейностите по неговото допълнително обработване, освен ако договарящата страна декларира процеса на допълнително обработване като част от управлението на отработеното гориво. 2. Тази конвенция също така се прилага към безопасността при управление на радиоактивни отпадъци, генерирани в резултат на граждански дейности. Тя не се прилага обаче към радиоактивни отпадъци, съдържащи само природни радиоактивни вещества и които не са генерирани в ядреногоривния цикъл, освен в случаите, когато се касае до изведени от употреба закрити източници или когато за целите на тази конвенция са обявени за радиоактивни отпадъци от договарящата страна. 3. Тази конвенция не се прилага към безопасността при управление на отработено гориво или радиоактивни отпадъци в рамките на военни или отбранителни програми, освен когато за целите на тази конвенция са

обявени за отработено гориво или радиоактивни отпадъци от договарящата страна. Тази конвенция се прилага обаче към безопасността при управление на отработено гориво и радиоактивни отпадъци от военни или отбранителни програми, ако и когато тези материали са прехвърлени окончателно към граждански програми и управлявани изключително в рамките на тези програми. 4. Тази конвенция се прилага също и към изхвърляния, както това е посочено в чл. 4, 7, 11, 14, 24 и 26“.

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) ядрената безопасност при управление на отработено ядрено гориво (чл. 4 – 10), които се отнасят до: аа) общите изисквания за ядрена безопасност в тази насока (чл. 4); бб) съществуващите ядрени съоръжения в тази насока (чл. 5); вв) избора на площадка за предложени ядрени съоръжения в тази насока (чл. 6); гг) проектирането и изграждането на ядрени съоръжения в тази насока (чл. 7); дд) оценката на безопасността на ядрените съоръжения в тази насока (чл. 8); ее) експлоатацията на ядрените съоръжения в тази насока (чл. 9); жж) погребването на отработено ядрено гориво (чл. 10); б) ядрената безопасност при управление на радиоактивни отпадъци (чл. 11 – 17), които се отнасят до: аа) общите изисквания за ядрена безопасност в тази насока (чл. 11); бб) съществуващите ядрени съоръжения и предишните практики (чл. 12); вв) избора на площадка за предложени ядрени съоръжения в тази насока (чл. 13); гг) проектирането и изграждането на ядрени съоръжения в тази насока (чл. 14); дд) оценката на безопасността на ядрените съоръжения в тази насока (чл. 15); ее) експлоатацията на ядрените съоръжения в тази насока (чл. 16); жж) мерките за ведомствен контрол след затваряне на ядрените съоръжения в тази насока (чл. 17); в) общите изисквания за ядрена безопасност (чл. 18 – 26), които се отнасят до: аа) задължението за държавите участници да приемат национални нормативни актове за прилагане на разглежданата конвенция, вкл. контрола върху ядрената безопасност в разглежданата област (членове 18 и 19); бб) задължението за тези държави да определят национален компетентен „регулиращ“ орган по при-

лагане на тази конвенция (чл. 20); вв) отговорността на притежателя на разрешение за дейности по отработено ядрено гориво и радиоактивни отпадъци (чл. 21); гг) финансовите и човешките ресурси по осигуряване на безопасността на ядрените съоръжения в разглежданата област (чл. 22); дд) задължението за държавите участнички да уредят в законодателството си приемане на програми за осигуряване на качеството, свързано с безопасността при управление на отработеното гориво и радиоактивните отпадъци (чл. 23); ее) радиационната защита по време на експлоатация на ядрените съоръжения в разглежданата област (чл. 24); жж) задължението на държавите участнички за приемане на аварийни планове за площадката около ядрените съоръжения в разглежданата област и извършването на проверка на прилагането на тези планове (чл. 25); зз) извеждането от експлоатация на ядрените съоръжения в разглежданата област (чл. 26); г) трансграничния превоз на отработено ядрено гориво и радиоактивни отпадъци (чл. 27); д) безопасното използване на закрити източници (чл. 28); е) съвещанията на държавите участнички (чл. 29 – 36), отнасящи се до: аа) подготвителното съвещание (чл. 29); бб) съвещанията за преглед на националните доклади по прилагане на конвенцията по чл. 32 (чл. 30); вв) извънредните съвещания (чл. 31); гг) задължението за държавите участнички да представят национален доклад за прилагането на разглежданата конвенция на съвещанието на същите държави за преглед на тези доклади (чл. 32); дд) участието в съвещанията на тези държави (чл. 33); ее) задължението за тези държави да предоставят на обществеността „документи, отнасящи се до обсъжданите въпроси и направените изводи по време на съвещанията“ на същите държави (чл. 34); жж) езиците на съвещанията на тези държави участнички (чл. 35); зз) поверителността на информацията за разгласяване на обществеността в разглежданата област (чл. 36); ж) оправомощаването на МААЕ да изпълнява функциите на секретариат на съвещанието на държавите участнички и определянето на неговите функции (чл. 37); з) решаването на споровете (чл. 38)¹⁴.

¹⁴ Вж. за повече подробности относно Единната конвенция за безопасност при управление на отработено гориво и за безопасност при управление на

13. Спогодба между Правителството на Република България, Правителството на Република Молдова, Правителството на Руската федерация и Кабинета на министрите на Украйна за сътрудничество в областта на транспортирането на ядрени материали между Република България и Руската федерация през територията на Украйна и територията на Република Молдова (София, 28.11.1997 г.)

Тази спогодба е утвърдена от Република България с Решение на Министерския съвет № 317 от 1.07.1998 г. (необнародвано). Тя е в сила за нашата страна от 16.04.2003 г. (чл. 10, ал. 2) и е обнародвана в ДВ, бр. 52 от 6.06.2003 г. Срокът ѝ на действие е 10 години с възможност за автоматичното му продължаване за следващи 10-годишни периоди и за денонсирането ѝ с предизвестие по дипломатически път от която и да е от страните по спогодбата в рамките на 1-годишен период до изтичането на съответния срок (чл. 10, ал. 3).

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, изразяващи се в установяването на специални правила относно: а) задължението за държавите участнички да си сътрудничат „в областта на транспортирането на свежо и отработено ядрено гориво, необработен уран, уранов хексафлуорит и други ядрени материали, отнасящи се към ядрения горивен цикъл, а също така и на празни комплекти за опаковка на такива материали, наричани по-

радиоактивни отпадъци от 1997 г., например **Борисова, О.** Правно регулиране на риска в ядрената енергетика, 83 – 86; **Иойрыш, А., А. Козодубов, В. Маркаров, В. Терентьев, А. Чепорняк.** Цит. съч., 147; **Супатаева, О., С. Стрижова.** Международно-правовые основы регулирования обращения с радиоактивными отходами в Российской Федерации. – Радиоактивные отходы. Москва, 2020, № 3 (12) (Supataeva, O., S. Strizhova. Mezhdunarodno-pravovye osnovi regulirovania obrashtenia s radioaktivnimi othodami v Rossiyskoy Federatsii. – Radioaktivnie othodi. Moskva, 2020, № 3 (12)), 8 – 9; **Сушик, О.** Цит. съч., 410 – 411; **Risoluti, P.** Fuel Management and on the Safety of Radioactive Waste Management: An Instrument to Achieve a Global Safety. – In: **Nuclear Risks in Central Asia.** Dordrecht: Springer, 2008, 108 – 114.; **Webb, G.** The Joint Convention on the Safety of Spent Fuel Management and on the Safety of Radioactive Waste Management: development and technical content. – Journal of Radiological Protection. Bristol, 1998, Vol. 18, № 4, 265 – 276.

нататък „специални товари“, от Република България в Руската федерация и от Руската федерация в Република България транзит през територията на Украйна и територията на Република Молдова (чл. 1); б) посочването на компетентните органи на тези държави по прилагане на спогодбата (чл. 2); в) задължението за същите държави транспортирането на „специалните товари“ да се извършва по железопътен и воден транспорт, а претоварването на такива товари да се извършва в пристанище Рени, Украйна, или в случай на извънредни обстоятелства – в други пунктове, определяни от компетентните органи на тези държави (чл. 3); г) задължението за съответните юридически лица на България и Русия да сключват договори за транспортиране на „специални товари“, а за Украйна и Молдова да осигурят транспортирането им през техните територии (чл. 4); д) задължението редът за съпровождане на специалните товари от технически персонал, ако такова съпровождане е необходимо, да се определя в договорите, сключвани между съответните юридически лица на България и Русия (чл. 5); е) задължението за държавите участнички да осигурят физическа защита на „специалните товари“ на равнище, не по-малко от изискваното по Конвенцията за физическа защита на ядрения материал, разгледана по-горе, а отработеното ядрено гориво и урановият хексафлуорит да подлежат на охрана от въоръжени караули по целия маршрут на транспорта (чл. 6); ж) препращането към Виенската конвенция за гражданска отговорност за ядрена вреда от 1963 г., разгледана по-горе, относно отговорността за ядрена вреда по време на транспортиране на „специалните товари“ (чл. 7); з) задължението ликвидирането на последствията от аварии, недовели или довели до ядрена авария при транспортирането на специални товари и осигуряването на охрана и връзки в района на аварията да се осъществяват от страната, на територията на чиято държава е настъпило това събитие, а в случай на официално искане за предоставяне помощ на държавата, на територията на която е настъпила аварията, недовела или довела до ядрена авария, другите държави участнички да изпращат свой персонал за ликвидиране последствията от такава авария в съответствие с приетите международни задължения (чл. 8); и) предварителното информиране между компетентните органи на дър-

жавите участнички относно транспортирането на специалните товари не по-късно от 20 дни преди това транспортиране и поверителността на информацията в тази област (чл. 9).

Към спогодбата фигурират 2 ненаименовани приложения. Първото от тях се отнася до списъка на някои международни споразумения и документи, а второто – до железопътния превоз на специални товари.

14. Спогодба между Правителството на Република България, Правителството на Руската федерация и Кабинета на министрите на Украйна в областта на превозите на ядрени материали между Руската федерация и Република България и през територията на Украйна (Київ, 27.04.2006 г.)

Тази спогодба е утвърдена от Република България с Решение на Министерския съвет № 448 от 15.06.2006 г. (необнародвано). Тя е в сила за нашата страна от 8.09.2006 г. (чл. 10, ал. 1) и е обнародвана в ДВ, бр. 83 от 13.10.2006 г. Срокът ѝ на действие е 10 години с възможност за автоматичното му продължаване за следващи 10-годишни периоди и за денонсирането ѝ с предизвестие по дипломатически път от която и да е от страните по спогодбата в рамките на 1-годишен период до изтичането на съответния срок (чл. 10, ал. 2).

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по конвенцията, изразяващи се в установяването на специални правила относно:

а) задължението за държавите участнички да си сътрудничат „в областта на осигуряване на превозите на свежо и отработено ядрено гориво, други ядрени материали, които се отнасят към ядреногоривния цикъл, природен уран и високоактивни остъквени отпадъци, а също така и празни опаковъчни комплекти за транспортиране на такива материали, наричани по-нататък „специални товари“, от Руската федерация в Република България и от Република България в Руската федерация транзитно през територията на Украйна“ (чл. 1); б) посочването на компетентните органи на тези държави по прилагане на спогодбата (чл. 2); в) задължението превозите на специални товари да се извършват с железопътен транспорт на териториите на Русия и Украйна и посредством воден

транспорт – на териториите на Украйна и България, а претоварването на такива товари да се извършва на Измаилското морско търговско пристанище в гр. Измаил, Украйна (чл. 3); г) задължението за съответните юридически лица на България и Русия да сключват договори за транспортиране на „специални товари“, а за Украйна да осигури транспортирането им през нейната територия (чл. 4); д) задължението редът за съпровождане на специалните товари, ако такова съпровождане е необходимо, да се определя в договорите, сключвани между съответните юридически лица на България и Русия (чл. 5); е) задължението за държавите участнички да осигурят физическа защита на „специалните товари“ на равнище, не по-малко от изискваното по Конвенцията за физическа защита на ядрения материал, разгледана по-горе, а отработеното ядрено гориво да се охранява от въоръжени караули по целия маршрут на транспорта (чл. 6); ж) препращането към Виенската конвенция за гражданска отговорност за ядрена вреда от 1963 г., разгледана по-горе, относно отговорността за ядрена вреда по време на транспортиране на „специалните товари“ (чл. 7); з) задължението ликвидирането на последствията от авария при превозите на специални товари, включително и при ядрена авария, а също така осигуряването на охрана и връзки в района на такава авария да се извършват от държавата, на територията на която е настъпила тази авария, а в случай на официално искане за предоставяне на помощ от държавата, на територията на държавата на която е възникнала ядрената авария, другите държави участнички да изпращат свой персонал (чл. 8); и) предварителното информироване между компетентните органи на държавите участнички относно транспортирането на специалните товари не по-късно от 20 дни преди това транспортиране и поверителността на информацията в тази област (чл. 9).

Към спогодбата фигурират 3 приложения, озаглавени както следва: Приложение № 1. Списък на документите, които регламентират превозите на специални товари; Приложение № 2. Условия за организация и изпълнение на превозите на специални товари между Руската федерация и Република България през територията на Украйна; Приложение № 3. Ред за смяна на караулите (охраната) и за предаване на отговорността за охрана на транспорта със специални товари.

II. Международни двустранни споразумения с пряко или косвено значение за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване с участието на Република България

II.1. Република България и Република Гърция

Между двете държави са сключени 2 споразумения, които имат пряко значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване.

II.1.1. Споразумение между Правителството на Народна република България и Правителството на Република Гърция за оперативно уведомяване при ядрени аварии и обмен на информация за ядрени съоръжения (Хасково, 23.04.1989 г.)

Това споразумение е ратифицирано от Република България с Указ на Държавния съвет № 2302 от 26.10.1989 г. (ДВ, бр. 86 от 1989 г.). То е в сила за нашата страна от 20.12.1991 г. (чл. 7) с временно прилагане от 23.04.1989 г. (чл. 8), но е необнародвано и няма да бъде разгледано. Споразумението е сключено за неопределено време с възможност за денонсиране с 1-годишно писмено предизвестие (чл. 10).

II.1.2. Споразумение между Агенцията за ядрено регулиране на Република България и Гръцката комисия по атомна енергия на Република Гърция за оперативно уведомяване при ядрена авария и сътрудничество в областта на регулирането на ядрената безопасност и радиационната защита (Виена, 26.09.2023 г.)

Това споразумение е одобрено от Република България с Решение № 406 от 31.05.2023 г. на Министерския съвет. В сила е за Република България от 26.09.2023 г. (чл. 10, ал. 1) и е обнародвано в ДВ, бр. 87 от 17.10.2023 г. То е сключено за неопределен срок и прекратява действието си от датата на прекратяване на действието на Споразумението между Правителството на Народна република България и Правителството на Република Гърция за оперативно уведомяване при ядрени аварии и обмен на информация за ядрени съоръжения от 1989 г. (чл. 10, ал. 1), като е предвидена и правна възможност за прекратяването му с писмено предизвестие, което

влиза в сила след изтичане на 90 дни от получаването на предизвестие (чл. 10, ал. 3). Същевременно то е сключено за реализацията на членове 2 и 3 от горепосоченото Споразумение между правителствата на двете държави за оперативно уведомяване при ядрени аварии и обмен на информация за ядрени съоръжения.

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) задължението за двете държави да си сътрудничат „в областите на регулаторния контрол за безопасното използване на ядрената енергия, източниците на йонизиращи лъчения и ядрените приложения, аварийното реагиране и готовност, управлението на радиоактивни отпадъци и транспортирането на радиоактивен материал и свързаните с тях дейности“ (чл. 1, § 2); б) компетентните органи и пунктове за връзка (чл. 2); в) списъка на ядрените съоръжения (чл. 3); г) обмена на информация (чл. 4); д) уведомяването в случай на ядрена авария (чл. 5); е) направленията и формите на двустранното сътрудничество в разглежданата област – предмет на това споразумение, които са изброени нелимитативно (чл. 6); ж) финансовите условия по прилагане на разглежданото споразумение (чл. 7); з) уреждането на споровете по прилагане на споразумението, а именно „по взаимно съгласие чрез преговори между Страните“ (чл. 8); и) правната възможност за изменения и допълнения на това споразумение (чл. 9).

Към разглежданото споразумение фигурират три приложения, озаглавени както следва: Приложение 1. Компетентни органи и пунктове за връзка; Приложение 2. Списък на ядрените съоръжения в Република България и Списък на ядрените съоръжения в Република Гърция; Приложение 3. Информация.

II.2. Република България и Европейската банка за възстановяване и развитие

В разглежданата област могат да се отбележат две споразумения, които имат пряко значение в разглежданата област.

II.2.1. Споразумение за субсидиране (Проект за ядрена безопасност на Козлодуй) между Европейската банка за възстановяване и развитие, действаща като администратор на

субсидиите, предоставени от фонд за ядрена безопасност, Националната електрическа компания и правителството на Република България (16.06.1993 г.)

Това споразумение не е обнародвано в ДВ и няма да бъде разгледано.

II.2.2. Рамково споразумение между Република България и Европейската банка за възстановяване и развитие относно дейностите на Международния фонд „Козлодуй“ за подпомагане [на] извеждането от експлоатация в България (Лондон, 15.06.2001 г.)

Това споразумение е ратифицирано от Република България със закон от 28.03.2002 г. (ДВ, бр. 38 от 2002 г.). То е в сила за нашата страна от 9.08.2002 г. (чл. 11) и е обнародвано в ДВ, бр. 35 от 16.04.2003 г. Срокът му е неопределен с възможност за денонсирането му с предизвестие в рамките на 90-дневен период (чл. 12). То е свързано с горепосоченото Споразумение за субсидиране (Проект за ядрена безопасност на Козлодуй) между Европейската банка за възстановяване и развитие, действаща като администратор на субсидиите, предоставени от фонд за ядрена безопасност, Националната електрическа компания и правителството на Република България от 16.06.1993 г.

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по разглежданото споразумение, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) субсидиите от Международния фонд за подпомагане на извеждането от експлоатация на Козлодуй към ЕБВР и българските ресурси (Раздел 1); б) споразуменията за субсидиране (Раздел 2); в) реализацията на проектите (Раздел 3); г) подпомагането на реализацията на проектите (Раздел 4); д) Смесения комитет, учреден между Република България и ЕБВР за обмен на информация и прилагане на това споразумение (Раздел 5); е) облагането с данъци (Раздел 6); ж) обезщетението за нанесена ядрена вреда (Раздел 7); з) представителството и отказа за отговорност на ЕБВР по искове за дейности, свързани със споразумението (Раздел 8); и) уведомлението, свързано с прилагането на това споразумение (Раздел 9); й) уреждането на споровете по прилагане на споразумението (Раздел 13).

Към разглежданото рамково споразумение фигурира едно приложение с наименование „Форма на Споразумение за обезщетяване“.

II.3. Република България и Европейската общност за атомна енергия

В разглежданата област са сключени 2 споразумения, имащи пряко значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване.

II.3.1. Гаранционно споразумение между Република България, представлявана от Правителството на Република България като гарант, и Европейската общност за атомна енергия като заемодател по заемно споразумение до 212 500 000 евро от 29 май 2000 г. между „АЕЦ Козлодуй“ ЕАД, „Национална електрическа компания“ ЕАД, и Европейската общност за атомна енергия (29.05.2000 г.)

Ратифицирано е от Република България със закон от 29.11.2000 г. (ДВ, бр. 101 от 2000 г.). То е в сила за нашата страна от 14.12.2000 г. (т. 12) и е обнародвано в ДВ, бр. 11 от 6.02.2001 г.

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по разглежданото споразумение, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) тълкуването (т. 1); б) гаранцията и обезщетението (т. 2); в) заявленията и уверенията (т. 3); г) „ангажиментите“ на гаранта (т. 4); д) данъците (т. 5); е) плащанията (т. 6); ж) валутата на обезщетението (т. 7); з) инкорпорирането на някои разпоредби от споразумението по отношение на гаранцията (т. 8); и) съобщенията (т. 9); й) правоприемството (т. 10); к) приложимото право и компетентния съд (т. 11); л) влизането в сила (т. 12).

II.3.2. Споразумение между Европейската общност за атомна енергия (ЕВРАТОМ) и държави, нечленки на Европейския съюз, относно участието на последните в договореностите на Общността за ранен обмен на информация в случай на радиационна опасност (ECURIE)

Това споразумение е подписано от Република България на 25.09.2003 г., ратифицирано е от нашата държава със закон от

8.04.2005 г. (ДВ, бр. 34 от 2005 г.), но е необнародвано и няма да бъде разгледано.

II.4. Република България и Европейската организация за ядрени изследвания

В разглежданата област е сключено едно споразумение, което има косвено значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване.

II.4.1. Меморандум за разбирателство за поддръжка и експлоатация на CMS детектора между Министерството на образованието и науката на Република България и Европейската организация за ядрени изследвания (ЦЕРН) (Женева, 7.08.2008 г.)

Този меморандум е ратифициран от Република България със закон от 22.01.2009 г. (ДВ, бр. 10 от 2009 г.), но е необнародван и няма да бъде разгледан.

II.5. Република България и Експорт-импорт банк на Руската федерация

В разглежданата област е сключено едно споразумение, имащо косвено значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване.

II.5.1. Гаранционно споразумение между Република България и Експорт-импорт банк на Руската федерация по заемно споразумение между „АЕЦ Козлодуй“ ЕАД, „Национална електрическа компания“ ЕАД и Експорт-импорт банк на Руската федерация от 26 октомври 2000 г. до 80 000 000 щ. д. (26.10.2000 г.)

Това споразумение е ратифицирано от Република България със закон от 29.11.2000 г. (ДВ, бр. 101 от 2000 г.). То е в сила за нашата страна от 12.12.2000 г. (чл. 19) и е обнародвано в ДВ, бр. 11 от 06.02.2001 г. То има финансов характер и е с косвено значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване, поради което няма да бъде подробно разгледано. С това споразумение Експорт-импорт банк на Руската федерация предоставя заем в размер до 80 млн. щатски долара на „АЕЦ Козлодуй“ ЕАД, като

правителството на Република България е гарант, а НЕК ЕАД е поръчител спрямо изплащането на този заем на заемотателя.

II.6. Република България и Консорциум Бритиш Нюклиър Фюъл Пи ЕлСи и Електрисите дьо Франс

Между тези договарящи страни, от една страна, Република България, а от друга страна, Консорциум Бритиш Нюклиър Фюъл Пи ЕлСи и Електрисите дьо Франс е сключено само едно споразумение, което има косвено значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване. То условно е окачествено като двустранно поради координираното участие на британските и френските участници в него и има предимно финансов характер.

II.6.1. Споразумение за обезщетяване между правителството на Република България и Консорциум Бритиш Нюклиър Фюъл Пи ЕлСи и Електрисите дьо Франс (Козлодуй, 10.03.2004 г.)

Това споразумение е ратифицирано от Република България със закон от 16.07.2004 г. (ДВ, бр. 65 от 2004 г.). То не е обнародвано и няма да бъде разгледано.

II.7. Република България и Консорциум RWE NUKEM – GNB (DSF Kozloduy)

Между тези договарящи страни е сключено едно споразумение, имащо косвено значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване.

II.7.1. Споразумение за обезщетяване между Правителството на Република България и Консорциум RWE NUKEM – GNB (DSF Kozloduy) (Алценау – Австрия, 3.11.2006 г.)

Ратифицирано е от Република България със закон от 22.03.2007 г. (ДВ, бр. 28 от 2007 г.). То не е обнародвано и няма да бъде разгледано.

II.8. Република България и Международната агенция за атомна енергия

Между тези договарящи страни са сключени няколко споразумения, имащи косвено значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване.

II.8.1. Споразумение между Народна република България и Международната агенция за атомна енергия за прилагане на гаранциите във връзка с Договора за неразпространение на ядреното оръжие (Виена, 21.01.1972 г.)

Това споразумение е в сила за нашата страна от 29.02.1972 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 92 от 10.11.2000 г. Срокът му на действие е неопределен като точно фиксирана дата, но е указано, че то ще се прилага дотогава, докато Република България е страна по Договора за неразпространение на ядреното оръжие от 1968 г.¹⁵ (чл. 25).

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) определянето на „основното“ задължение на България, а именно да гарантира, че всеки основен или специализиран дялящ се ядрен материал, намиращ се под нейната юрисдикция при мирни ядрени дейности, не се пренасочва за производство на ядрено оръжие или други взривни ядрени устройства (чл. 1); б) задължението за Международната агенция за атомна енергия (МААЕ) да осигури прилагането на гаранциите (чл. 2); в) сътрудничеството между България и МААЕ (чл. 3); г) „изпълнението“ (т.е. начина на прилагане – б. а.) на гаранциите (чл. 4 – 6); д) националната система за контрол на ядрения материал (чл. 7); е) предоставянето на информация на МААЕ (чл. 8); ж) инспекторите на МААЕ (чл. 9); з) привилегиите и имунитетите на длъжностните

¹⁵ Договорът за неразпространение на ядреното оръжие (Москва, Лондон, Вашингтон, 1.07.1968 г.) е ратифициран от Република България с Указ на Президиума на Народното събрание № 668 от 10.07.1969 г. (ДВ, бр. 55 от 1969 г.). Той е в сила за нашата страна от 5.03.1970 г. и е обнародван в ДВ, бр. 39 от 18.05.1971 г. Вж. за повече подробности относно този договор, например **Божанов, С.** Цит. съч., 289 – 290; **Борисова, О.** Правна уредба на международните гаранции по Договора за неразпространение на ядреното оръжие и превенцията на риска за отклоняване на ядрен материал, 290 – 293.

лица и имуществото на МААЕ (чл. 10); и) прекратяването на гаранциите (чл. 11 – 13); й) неприлагането на гаранциите за ядрен материал, използван не за мирни цели (чл. 14); к) уреждането на финансови проблеми (чл. 15); л) отговорността за ядрена вреда пред трета страна (чл. 16); м) международната отговорност при ядрена вреда (чл. 17); н) мерките, свързани с проверката за непренасочване на ядрен материал (чл. 18 – 19); о) тълкуването на споразумението и решаването на споровете (чл. 20 – 22); п) процедурите за прилагане на изискванията за гаранции за неизползване на ядрен материал за производство на ядрено оръжие или други ядрени взривни устройства (чл. 27 – 97), които включват: аа) целите на гаранциите (чл. 27 – 97); бб) националната система за отчет и контрол на ядрения материал (чл. 30 – 31); вв) началото на прилагане на гаранциите (чл. 32 – 33); гг) прекратяването на прилагането на гаранциите (чл. 34); дд) освобождаването от гаранции (чл. 35 – 37); ее) допълнителното договаряне (чл. 38 – 39); жж) инвентарния списък (чл. 40); зз) проектната информация за конструкциите (чл. 41 – 47); ии) информацията за ядрен материал, разположен извън съоръжението (чл. 48 – 49); йй) системата на отчетните документи (чл. 50 – 57); кк) системата за докладване (чл. 58 – 68); лл) провеждането на инспекции (чл. 69 – 88); мм) заявленията на МААЕ за извършената проверка (чл. 89); нн) международното предаване (чл. 90 – 96); нн) дефинициите на определени правни понятия, употребени в споразумението (чл. 97).

II.8.1.1. Допълнителен протокол към Споразумението между Народна република България и Международната агенция за атомна енергия относно прилагането на гаранциите във връзка с Договора за неразпространение на ядреното оръжие (Виена, 24.09.1998 г.)

Този допълнителен протокол е ратифициран е от Република България със закон от 20.09.2000 г. (обн. ДВ, бр. 80 от 2000 г.). Той е в сила за нашата страна от 10.10.2000 г. и е обнародван в ДВ, бр. 92 от 10.11.2000 г. Срокът му на действие е неопределен.

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по допълнителния протокол, които се изразяват в установяването на специални правила

относно: а) връзката между допълнителния протокол и споразумението по гаранциите (чл. 1); б) предоставянето на информация (чл. 2 – 3); в) допълнителния достъп на МААЕ до площадките с ядрени съоръжения в България (чл. 4 – 10); г) назначаването на инспектори от МААЕ (чл. 11); д) визите (чл. 12); е) допълнителните правни уредби (чл. 13); ж) системите за комуникация (чл. 14); з) защитата на поверителната информация (чл. 15); и) приложенията към допълнителния протокол (чл. 16); й) дефинициите на определени правни понятия, използвани в допълнителния протокол (чл. 18).

Към разглеждания допълнителен протокол фигурират 2 приложения с организационно-технически характер, озаглавени както следва: Приложение I. Списък на дейностите, упоменати в чл. 2.а.(IV) от протокола; Приложение II. Списък на конкретно оборудване и неядрен материал за докладване при внос и износ в съответствие с чл. 2.а.(IX) от протокола.

II.8.2. Споразумение между Република Австрия, Кралство Белгия, Кралство Дания, Република Финландия, Федерална република Германия, Гръцката република, Ирландия, Италианската република, Великото херцогство Люксембург, Кралство Нидерландия, Португалската република, Кралство Испания, Кралство Швеция, Европейската общност за атомна енергия (ЕВРАТОМ) и Международната агенция за атомна енергия (МААЕ) за прилагане на член III (1) и (4) от Договора за неразпространение на ядреното оръжие (78/164/ЕВРАТОМ, съответно IAEA INFCIRC 193)

Това споразумение е ратифицирано от Република България в качеството ѝ на редовен член на Европейския съюз със закон от 16.07.2008 г. (ДВ, бр. 67 от 2008 г.). То е в сила за нашата страна от 1.05.2009 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 23 от 23.03.2010 г. Срокът му на действие е неопределен като точно фиксирана дата, но е указано, че то ще се прилага дотогава, докато държавите участнички са страни по Договора за неразпространение на ядреното оръжие от 1968 г. (чл. 25, б. „б“). Към споразумението фигурира специфичен протокол относно „условията и средствата“, съгласно които се извършва сътрудничеството при прилагането на предпазните мерки,

предвидени съгласно споразумението, по начин, че да се избегне нежеланото дублиране на дейностите на Европейската общност за атомна енергия в областта на предприеманите предпазни мерки.

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) основното задължение на държавите „да приемат предпазни мерки във връзка с всички изходни или специални ядрени материали във всички ядрени дейности с мирни цели в съответните техни територии, в рамките на съответната тяхна юрисдикция или навсякъде, където се разпростира техният контрол, изключително с оглед предотвратяване отклоняването на ядрените материали от използването им за мирни цели към използването им за производство на ядрени оръжия или на други ядрени взривни устройства“ (чл. 1); б) прилагането на предпазните мерки (чл. 2 – 3); в) сътрудничеството между държавите участнички, МААЕ и Европейската общност за атомна енергия (чл. 4); г) начина на прилагане на предпазните мерки (чл. 5-7); г) предаването на информация на МААЕ (чл. 8); д) инспекторите на МААЕ (чл. 9); е) привилегиите и имунитета на МААЕ (чл. 10); ж) употребата или разреждането на ядрения материал (чл. 11); з) трансфера на ядрен материал от държавите участнички (чл. 12); и) ядрения материал, предназначен за неядрени дейности (чл. 13); й) неприлагането на предпазни мерки по отношение на ядрен материал, предназначен за използване с немирни цели (чл. 14); к) финансирането (чл. 15); л) отговорността на трети държави за ядрени щети (чл. 16); м) международната отговорност за ядрена вреда (чл. 17); н) мерките, свързани с проверката за неразпространението на ядрени материали (чл. 18 – 19); о) тълкуването на споразумението и решаването на споровете (чл. 20 – 22); п) протокола, свързан с процедурите за прилагане на предпазните мерки, който включва специални правила относно: аа) целите на предпазните мерки (чл. 28 – 30); бб) системата на предпазни мерки на Европейската общност за атомна енергия (чл. 31 – 34); вв) прекратяването на предпазните мерки (чл. 35); гг) изключенията от прилагането на предпазните мерки (чл. 36 – 38); дд) допълващите договорености (чл. 39 – 40); ее) инвентарния опис (чл. 41); жж) описателната информация

(чл. 42 – 50); зз) счетоводните записи (чл. 51 – 58); ии) отчетите (чл. 59 – 69); ии) инспекционните проверки (чл. 70 – 89); йй) официалния отчет на МААЕ за проведените проверки (чл. 90); кк) трансфера на ядрен материал във и извън държавите участнички (чл. 91 – 97); лл) дефинициите на определени правни понятия, употребени в споразумението (чл. 98).

II.8.2.1. Допълнителен протокол към Споразумението между Република Австрия, Кралство Белгия, Кралство Дания, Република Финландия, Федерална република Германия, Гръцката република, Ирландия, Италианската република, Великото херцогство Люксембург, Кралство Нидерландия, Португалската република, Кралство Испания, Кралство Швеция, Европейската общност за атомна енергия (ЕВРАТОМ) и Международната агенция за атомна енергия (МААЕ) за прилагане на член III (1) и (4) от Договора за неразпространение на ядреното оръжие (1999/188/ЕВРАТОМ, съответно IAEA INFCIRC 193 add. 8)

Този допълнителен протокол е ратифициран от Република България в качеството ѝ на редовен член на Европейския съюз със закон от 16.07.2008 г. (ДВ, бр. 67 от 2008 г.). Той е в сила за нашата страна от 1.05.2009 г. и е обнародван в ДВ, бр. 23 от 23.03.2010 г.

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по допълнителния протокол, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) връзката между допълнителния протокол и споразумението по гаранциите (чл. 1); б) предоставянето на информация (чл. 2 – 3); в) допълнителния достъп на МААЕ до площадките с ядрени съоръжения в държавите-членки (чл. 4 – 10); г) назначаването на инспектори от МААЕ (чл. 11); д) визите (чл. 12); е) допълнителните договорености (чл. 13); ж) системите за комуникация (чл. 14); з) защитата на поверителната информация (чл. 15); и) приложенията към допълнителния протокол (чл. 16); й) дефинициите на определени правни понятия, използвани в допълнителния протокол (чл. 18).

Към допълнителния протокол фигурират 3 приложения, а именно: Приложение I. Списък на дейностите в чл. 2, буква а), iv) от протокола; Приложение II. Списък на конкретно оборудване и неядрен материал за докладване при внос и износ в съответствие с

чл. 2, буква а), ix); Приложение III. (ненаименовано), свързано с информацията относно прехвърлянията на ядрен материал.

II.9. Република България и Норвегия

В разглежданата област е сключено само едно международно двустранно споразумение между тези държави.

II.9.1. Споразумение между Агенцията за ядрено регулиране на Република България и Института за енергийни технологии – Норвегия, за присъединяване към проекта за реактора Халден на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (1.10.2003 г.)

Ратифицирано е от Република България със закон от 21.04.2004 г. (ДВ, бр. 37 от 2004 г.), но е необнародвано и няма да бъде разгледано.

II.10. Република България и Република Румъния

II.10.1. Спогодба между Правителството на Народна република България и Правителството на Социалистическа република Румъния за сътрудничество и коопериране в областта на мирното използване на атомната енергия (Букурещ, 12.05.1972 г.)

Тази спогодба е одобрена от Република България с Решение на Министерския съвет № 104 от 22.02.1973 г. (необнародвано). Тя е в сила за нашата страна от 16.03.1973 г. (чл. IX), но е необнародвана и няма да бъде разгледана. Срокът ѝ на действие е 5 години с възможност за автоматичното му продължаване за следващи 1-годишни периоди и за денонсирането ѝ с предизвестие в рамките на 3-месечен период до изтичането на съответния срок (чл. X).

II.10.2. Споразумение между Република България и Република Румъния за оперативно уведомяване при ядрена авария и обмен на информация за ядрени съоръжения (Козлодуй, 28.05.1997 г.)

Това споразумение е ратифицирано от Република България със закон от 25.09.1997 г. (ДВ, бр. 87 от 1997 г.). То е в сила за нашата страна от 1.01.1998 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 17 от 11.02.1998 г. Срокът му на действие е неопределен (чл. 9, ал. 1) с възможност за денонсирането му с писмено предизвестие в едногодишен период,

след изтичането на който се прекратява действието му (чл. 9, ал. 2). То е свързано с прилагането на Конвенцията за оперативно уведомяване при ядрена авария (Виена, 26.09.1986 г.). Основната му цел е уреждането на уведомяване в случай на ядрена авария и обмен на информация за ядрени съоръжения в контекста на членове 1 – 3 от Конвенцията за оперативно уведомяване при ядрена авария (по арг. от чл. 1).

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) уведомяването при ядрена авария (чл. 2); б) обмена на информация и консултациите между двете държави (чл. 3); в) конфиденциалността на информацията (чл. 4); г) компетентните органи на тези държави (чл. 5); д) уреждането на споровете чрез препращане към чл. 11 от Конвенцията за оперативно уведомяване при ядрена авария (чл. 6); е) отношението на споразумението към други международни споразумения в тази област, в които участват двете държави (чл. 7); ж) измененията и допълненията на това споразумение (чл. 8); з) влизането в сила и действието на споразумението (чл. 9); и) временното прилагане на същото споразумение от датата на подписването му (28.05.1997 г.) до влизането му в сила (чл. 10).

Към разглежданото споразумение фигурират приложения с организационно-технически характер, а именно: Приложение № 1. Мерки за изпълнение на задълженията с технически характер по чл. 1, 2 и 3 на споразумението от компетентните органи на двете страни; Приложение № 2. Списък на ядрените съоръжения и дейности, които са обект на това споразумение; Приложение № 3. Информация за ядрени аварии; Приложение № 4. Пунктове за връзка; Приложение № 5. Информация за ядрените съоръжения.

II.10.3. Споразумение между Агенцията за ядрено регулиране на Република България (АЯР) и Националната комisia за контрол на ядрените дейности (НККЯД) на Румъния за обмен на техническа информация и сътрудничество при регулирането и контрола на ядрената безопасност и радиационната защита (София, 20.01.2016 г.)

Това споразумение е утвърдено от Република България с Решение № 429 от 26.05.2016 г. на Министерския съвет. То е в сила

за нашата страна от 01.06.2016 г. (чл. 12, ал. 1) и е обнародвано в ДВ, бр. 50 от 01.07.2016 г. Срокът му на действие е 5 години с възможност за автоматичното му продължаване за следващи 2-годишни периоди (чл. 12, ал. 3) и за прекратяването му с писмено предизвестие от една от страните най-малко 90 дни преди влизането в сила на прекратяването (чл. 12, ал. 3). В чл. 1 от споразумението фигурират дефиниции на някои правни понятия, сред които могат да бъдат отбелязани: „Ядрена безопасност“ означава защитата на хората и околната среда от радиационни рискове и безопасността на съоръженията и дейностите, които могат да доведат радиационни рискове. Тя включва безопасността на ядрени инсталации и ядрени дейности, безопасността и сигурността на радиоактивни източници, радиационната безопасност, безопасността на управлението на радиоактивни отпадъци и безопасността при транспортирането на радиоактивни материали“ (ал. 1); „Поверителна информация“ означава всяка информация, предавана съгласно настоящото Споразумение, която е определена и белязана като „ПОВЕРИТЕЛНА“ от предаващата Страна и за която получаващата Страна е информирана преди предаването на такава информация, включително всяка информация, получена от съвместни проучвания съгласно настоящото Споразумение, която е определена като „ПОВЕРИТЕЛНА“ от Страните“ (ал. 2).

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) предметния обхват на споразумението (чл. 2); б) критериите за обмена на информация за ядрената безопасност и радиационната защита (чл. 3); в) формите на сътрудничество между страните (чл. 4); г) администрирането на това сътрудничество (чл. 5); д) обмена и използването на информация за ядрената безопасност и радиационната защита (чл. 6); е) обмена на персонал (чл. 7); ж) финансовите изисквания (чл. 8); з) уреждането на споровете, а именно чрез консултации или преговори между страните (чл. 9); и) измененията на споразумението (чл. 10); й) международните задължения на страните по други международни споразумения (чл. 11).

II.11. Република България и Руската федерация

II.11.1. Споразумение между Агенцията за ядрено регулиране на Република България и Федералната служба по екологичен, технологичен и атомен надзор на Руската федерация за сътрудничество в областта на регулирането на ядрената и радиационната безопасност при използването на атомна енергия за мирни цели (Виена, 31.03.2014 г.)

Това споразумение е одобрено с Решение № 685 от 07.11.2013 г. на Министерския съвет. В сила е за Република България от 31.03.2014 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 41 от 16.05.2014 г. Срокът му на действие е 5 години с възможност за автоматично продължаване за последващи 5-годишни периоди, ако нито една от страните по дипломатически път не уведоми в писмена форма другата страна с 3-месечно предизвестие до изтичането на дадения период за своето намерение да прекрати неговото действие (чл. 8).

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) неизчерпателно изброяване на направленията на сътрудничество в областта на използването на ядрената енергия за мирни цели (чл. 1); б) формите на сътрудничество в тази област (чл. 2); в) отговорността за последиците от сътрудничеството в разглежданата област на територията на другата страна (чл. 3); г) обмена на информация в тази област (чл. 4); д) закрилата на обектите на интелектуална собственост (чл. 5); е) правната възможност за изменения и допълнения на споразумението (чл. 6); ж) начина за уреждане на споровете, а именно чрез консултации между страните (чл. 7).

II.12. Република България и САЩ

В разглежданата област са сключени няколко международни двустранни споразумения между тези държави.

II.12.1. Спогодба между Правителството на Република България и Правителството на САЩ за сътрудничество в областта на използването на ядрената енергия за мирни цели (София, 21.06.1994 г.)

Тази спогодба е утвърдена от Република България с Решение на Министерския съвет № 372 от 4.09.1995 г. (необнародвано). Тя

е в сила за нашата страна от 28.03.1996 г. (чл. 15, ал. 1), не е обнародвана и няма да бъде разгледана. Срокът ѝ на действие е 30 години с възможност за продължаването му с допълнителен период, договорен между страните, и за денонсирането му по всяко време с 1-годишно предизвестие (чл. 15, ал. 2).

II.12.2. Меморандум за разбирателство между Министерството на вътрешните работи на Република България и Департамента по енергетика на Съединените американски щати за сътрудничество в предотвратяването на незаконния трафик на ядрени и други радиоактивни материали (Вашингтон, 17.06.2008 г.)

Този меморандум е ратифициран от Република България със закон от 19.12.2008 г. (ДВ, бр. 110 от 2008 г.). Той е в сила за нашата страна от 6.01.2009 г. и е обнародван в ДВ, бр. 22 от 24.03.2009 г. Срокът му на действие е неопределен с възможност за прекратяването му с 90-дневно писмено предизвестие (чл. VI).

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по меморандума, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) обхвата на сътрудничество между страните (чл. I); б) предоставянето на информация (чл. II); в) ограниченията за прехвърляне на собствеността на оборудването (чл. III); г) данъчното и митническото облагане на оборудването (чл. IV); д) задължението „всички дейности, извършвани от всеки участник и неговите изпълнителни агенти в изпълнение на този меморандум, да се извършват в съответствие с националното законодателство на правителството на този участник и прилаганите международни споразумения, по които правителството на този участник е страна (чл. V); е) влизането в сила, изменението и срока на действие на този меморандум (чл. VI).

II.12.3. Споразумение между Агенцията за ядрено регулиране на Република България и Комисията за ядрено регулиране на Съединените американски щати за обмен на техническа информация и сътрудничество по въпросите на ядрената безопасност (София, 07.12.2023 г. и Роквил, 01.12.2023 г.)

Това споразумение е одобрено от Република България с Решение № 838 от 14.11.2023 г. на Министерския съвет. То е в сила за нашата страна от 07.12.2023 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 105 от

19.12.2023 г. Срокът му на действие е 5 години с възможност за автоматично удължаване с допълнителни 5-годишни периоди (т. IV, б. „Г“) и за денонсирането му от всяка от страните с 6-месечно писмено предизвестие до другата страна (чл. IV, б. „Е“).

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) предметния обхват на споразумението (чл. I); б) администрирането, т.е. начина на извършване, на обмена на информация в областта на ядрената безопасност (чл. II); в) формите на обмен на информация в тази област (чл. III); г) съответствието на националното законодателство на страните с това споразумение, разходите, свързани със сътрудничеството в тази област, решаването на споровете чрез консултации между страните, влизането в сила и срока на действие на споразумението, защитата на информацията в областта на ядрената безопасност и начина на прекратяване на споразумението (чл. IV, б. „А“ – „Е“).

Към разглежданото споразумение фигурира едно приложение с наименование „Приложение за интелектуалната собственост“.

II.12.4. Споразумение между правителството на Република България и правителството на Съединените американски щати за сътрудничество по Проекта за изграждане на ядрена мощност на площадката на АЕЦ „Козлодуй“ и Ядрената програма за граждански цели на Република България (София, 12.02.2024 г.)

Това споразумение е ратифицирано от Република България със закон от 22.03.2024 г. (ДВ, бр. 29 от 2024 г.). То е в сила за нашата страна от 10.10.2024 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 17 от 28.02.2025 г. Срокът му на действие е неопределен с правна възможност за неговото прекратяване в 1-годишен срок с предварително писмено предизвестие по дипломатически път до другата страна участник (чл. 12, § 3). В чл. 1 фигурират дефиниции на редица правни понятия („термини“), сред които могат да бъдат изтъкнати: „Терминът „Програма“ означава сътрудничество между Страните, свързано с гражданската ядрена програма на България, което включва Проекта и при общо решение на Страните всякакви други потенциални ядреноенергийни проекти в България, като например потенциален нов реактор в АЕЦ „Козлодуй“ („Блок 8“

или „К8“), и разработването на усъвършенствани ядрени технологии“ (б. „Г“); „Терминът „Проект“ означава Проектирането, изграждането и пускането в експлоатация на един нов реактор с инсталирана мощност от най-малко 1000 мегавата в АЕЦ „Козлодуй“ („Блок 7 на „Козлодуй“ или „К7““ (б. „Д“).

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) основните области, цели, дейности и форми на сътрудничество между страните (чл. 2); б) другите области на сътрудничество между страните (чл. 3); в) „стратегическото“ сътрудничество (чл. 4); г) управлението на сътрудничеството (чл. 5); г) доклада за концентрацията и изпълнението (чл. 6); д) обществените поръчки (чл. 7); е) финансирането (чл. 8); ж) обмена на информация и поверителността ѝ (чл. 9); з) местното участие (чл. 10); и) уреждането на споровете (чл. 11); й) влизането в сила, изменението и прекратяването на действието на споразумението (чл. 12).

II.13. Република България и Република Северна Македония

В разглежданата област е сключено само едно международно двустранно споразумение между тези държави.

II.13.1. Споразумение между Агенцията за ядрено регулиране на Република България и Дирекцията за радиационна защита на Република Македония за сътрудничество в областта на радиационната защита (София, 17.11.2010 г.)

Това споразумение е одобрено от Република България с Решение № 377 на Министерския съвет от 4.06.2010 г. (необнародвано). То е в сила за нашата страна от датата на подписването му (17.11.2010 г.) и е обнародвано в ДВ, бр. 96 от 7.12.2010 г. Срокът му на действие е 3 години, който се продължава автоматично за следващи едногодишни периоди (т. 1 от заключителните разпоредби), освен ако някоя от страните уведоми писмено другата страна с 30-дневно предизвестие за желанието си да го прекрати (т. 3 от заключителните разпоредби).

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумение.

то, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) обмяната на техническа информация (чл. 1); б) обмяната на опит (чл. 2); в) начините („общите принципи“) на сътрудничество между страните в областта на радиационната защита, включващи съобразяване с националното законодателство, разходите за извършване на съответните дейности и решаването на споровете, а именно „по взаимно съгласие“ (чл. 3); г) обмена на информация (чл. 4); д) срока на действие, влизането в сила и прекратяването на споразумението (чл. 5).

II.14. Република България и Ситибанк интернешънъл ПЛС и Експорт-Импорт Банк ъф ди Юнайтид Стейтс

В разглежданата област е сключено само едно международно споразумение между страните по него. То условно е окачествено като двустранно поради координираното участие американските участници в него и има предимно финансов характер.

II.14.1. Гаранционно споразумение между Правителството на Република България за и от името на Република България като гарант, Ситибанк интернешънъл ПЛС като заемодател и агент и Експорт-Импорт Банк ъф ди Юнайтид Стейтс по заемно споразумение до 76 639 694 щ. д. от 10 юли 2000 г. между „АЕЦ Козлодуй“ ЕАД, Ситибанк интернешънъл ПЛС като заемодател и агент, Ситикорп Норт Америка ИНК като координатор и Експорт-Импорт Банк ъф ди Юнайтид Стейтс (10.07.2000 г.)

Това гаранционно споразумение е ратифицирано от Република България със закон от 29.11.2000 г. (ДВ, бр. 101 от 2000 г.). То е в сила за нашата страна от 15.12.2000 г. и е обнародвано в ДВ, бр. 11 от 6.02.2001 г. Това споразумение има финансов характер и е с косвено значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване, поради което няма да бъде подробно разгледано. С него Ситибанк интернешънъл ПЛС (САЩ) в координация с Експорт-Импорт Банк ъф ди Юнайтид Стейтс (САЩ) отпуска заем на АЕЦ „Козлодуй“ ЕАД в размер до 76 639 694 щатски долара, като правителството на Република България е гарант по отпуснатия заем.

II.15. Република България и СССР

В разглежданата област са сключени няколко международни двустранни споразумения между тези държави. Следва да се има предвид, че Руската федерация следва да се смята за правопреемник на СССР и по тези споразумения.

II.15.1. Спогодба между Правителството на Народна република България и Правителството на Съюза на съветските социалистически републики за по-нататъшно развитие на сътрудничеството по използването на атомната енергия за мирни цели (27.04.1967 г.)

Тази спогодба е в сила за нашата страна от 27.04.1967 г., не е обнародвана и няма да бъде разглеждана.

II.15.2. Спогодба между Правителството на Народна република България и Правителството на Съюза на съветските социалистически републики за сътрудничество в кооперирането на производството на оборудване за атомни електроцентрали (22.07.1975 г.)

Тази спогодба е утвърдена от Република България с Решение на Министерския съвет № 190 от 30.07.1975 г. (необнародвано). Тя е в сила за нашата страна от 22.07.1975 г., не е обнародвана и няма да бъде разглеждана.

II.15.3. Спогодба за сътрудничество между Правителството на Народна република България и Правителството на Съюза на съветските социалистически република за сътрудничество в изграждането в НРБ третия етап на АЕЦ „Козлодуй“ (1.10.1981 г.)

Тази спогодба е утвърдена от Република България с Решение на Министерския съвет № 30 от 17.02.1982 г. (необнародвано). Тя е в сила за нашата страна от 1.10.1981 г., не е обнародвана и няма да бъде разглеждана.

II.15.4. Спогодба между Правителството на Народна република България и Правителството на Съюза на съветските социалистически републики за сътрудничество в изграждането на атомна електроцентрала „Белене“ в НРБ (27.03.1984 г.)

Тази спогодба е в сила за нашата страна от 27.03.1984 г., не е обнародвана и няма да бъде разглеждана.

II.16. Република България и Република Турция

В разглежданата област са сключени 2 международни двустранни споразумения между тези държави.

II.16.1. Споразумение между Правителството на Република България и Правителството на Република Турция за оперативно уведомяване при ядрена авария и за обмен на информация за ядрени съоръжения (Анкара, 28.07.1997 г.)

Това споразумение е ратифицирано от Република България със закон от 28.01.1998 г. (ДВ, бр. 15 от 1998 г.). То е в сила за нашата страна от 21.05.1998 г. (чл. 9) и е обнародвано в ДВ, бр. 60 от 27.05.1998 г. Срокът му на действие е неопределен с възможност за денонсирането му с писмено предизвестие от 1 година (чл. 11).

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) предметния обхват на споразумението (чл. 1); б) обмена на информация за ядрени съоръжения (чл. 2); в) уведомяването при ядрена авария (чл. 3); г) компетентните органи на страните (чл. 4); д) пунктовете за връзка (чл. 5); е) развитието на двустранното сътрудничество на страните (чл. 6); ж) уреждането на споровете чрез преговори или „друг приемлив начин“ (чл. 7); з) отношението на това двустранно споразумение към други международни споразумения, в които участват страните (чл. 8); и) влизането в сила, изменението и срока на действие на споразумението (съответно членове 9 – 11).

Към разглежданото споразумение фигурират 2 приложения с организационно-технически характер, а именно: Приложение № 1 (ненаименовано като цяло), съдържащо 2 подразделения, озаглавени съответно Списък на ядрените съоръжения в Република България и Списък на ядрените съоръжения в Република Турция; Приложение № 2. Информация за ядрените съоръжения.

II.16.2. Меморандум за разбирателство между Агенцията за ядрено регулиране на Република България и Ядрения регулаторен орган на Република Турция за сътрудничество и обмен на информация в областта на ядрената безопасност и сигурност като основа на водене на преговори (Мерсин, 26.07.2022 г.)

Този меморандум е одобрен от Република България с Решение № 326 от 20.05.2022 г. на Министерския съвет (необнародвано). Той е в сила за нашата страна от 26.07.2022 г. и е обнародван в ДВ, бр. 65 от 12.08.2022 г. Срокът му на действие е 5 години (чл. VII, ал. 1), който се удължава автоматично за последователни периоди от 5 години, освен ако някоя от страните не уведоми писмено другата страна за намерението си да прекрати този Меморандум за разбирателство най-малко 90 дни преди планираната дата на прекратяване (чл. VII, ал. 2).

Могат да бъдат изтъкнати следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по меморандума, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) предметния обхват на меморандума (чл. I); б) формите на сътрудничество (чл. II); в) определянето на национален координатор по прилагането на този меморандум (чл. III); г) обмена и използването на информацията в областта на ядрената безопасност и сигурност (чл. IV); д) финансовите разходи по дейностите, свързани с прилагането на разглеждания меморандум (чл. V); е) измененията и допълненията на меморандума (чл. VI); ж) влизането в сила, срока на действие и решаването на споровете „по взаимно съгласие чрез консултации“, свързани с този меморандум (чл. VII).

II.17. Република България и Украйна

В разглежданата област е сключено само едно международно двустранно споразумение между тези държави.

II.17.1. Споразумение между Правителството на Република България и Кабинета на министрите на Украйна за оперативно уведомяване при ядрени аварии и за сътрудничество в областта на ядрената и радиационната безопасност (Київ, 31.01.2003 г.)

Това споразумение е утвърдено от Република България с Решение на Министерския съвет № 484 от 15.07.2003 г. (необнародвано). То е в сила за нашата страна от 11.09.2003 г. (чл. 14, ал. 2) и е обнародвано в ДВ, бр. 94 от 24.10.2003 г. Срокът му на действие е неопределен с възможност за денонсирането му с писмено предизвестие в 6-месечен период, считано от получаването му по дипломатически път (чл. 14, ал. 3).

Могат да бъдат посочени следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по споразумението, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) предметния обхват на споразумението (чл. 1); б) оперативното уведомяване при ядрена авария (чл. 2); в) обмена на информация при ядрена авария (чл. 3); г) задължението за извършване на радиационен мониторинг (чл. 4); д) пунктовете за връзка (чл. 5); е) обмена на информация за безопасността на ядрените съоръжения (чл. 6); ж) видовете информация за ядрените съоръжения (чл. 7); з) финансовите разходи за обмена на информация за ядрените съоръжения (чл. 8); и) научно-техническото сътрудничество в областта на ядрената и радиационната безопасност (чл. 9); й) компетентните органи на страните по прилагане на това споразумение (чл. 10); к) отношението на това двустранно споразумение към други международни споразумения, в които участват страните (чл. 11); л) правната възможност за изменения и допълнения на споразумението (чл. 12); м) уреждането на споровете чрез преговори между страните (чл. 13); н) срока на действие, влизането в сила и прекратяването на действието на разглежданото споразумение (чл. 14).

II.18. Република България и Унгария

В разглежданата област е сключено само едно международно двустранно споразумение между тези държави.

II.18.1. Меморандум за разбирателство за сътрудничество и обмен на информация по въпросите на ядреното регулиране между Агенцията за ядрено регулиране на Република България и Унгарския държавен орган за атомна енергия (Виена, 18.09.2018 г.)

Този меморандум е одобрен от Република България с Решение № 586 от 17.08.2018 г. на Министерския съвет (необнародвано). Той е в сила за нашата страна от 19.09.2018 г. (чл. 10) и е обнародван в ДВ, бр. 83 от 09.10.2018 г. Срокът му на действие е неопределен с възможност за прекратяването му с писмено предизвестие в 3-месечен срок.

Могат да бъдат отбелязани следните правни мерки за опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване по меморандума, които се изразяват в установяването на специални правила относно: а) информацията в областта на мирното използване на ядрената (атомната) енергия и йонизиращите лъчения, която ще бъде обменяна между страните (чл. 1); б) предпоставките за предоставяне на информацията по чл. 1, ал. 2¹⁶ (чл. 2); в) използването на информацията (чл. 3); г) защитата на интелектуалната собственост (чл. 4); д) обмена на персонал (чл. 5); е) финансовите разходи за обмена на информация (чл. 6); ж) националните координатори по прилагане на меморандума (чл. 7); з) уреждането на споровете чрез консултации или преговори между страните (чл. 8); и) изменението, влизането в сила и прекратяването на меморандума (съответно членове 9 – 11).

II.19. Република България и Чехословакия

В разглежданата област е сключено само едно международно двустранно споразумение между тези държави. Мислима е констатацията, че понастоящем правопреемник по него е Република Чехия.

II.19.1. Спогодба между Правителството на Народна република България и Правителството на Чехословашката социалистическа република за сътрудничество в областта на използването на атомната енергия за мирни цели (12.06.1970 г.)

Тази спогодба е в сила за нашата страна от 12.06.1970 г., но е необнародвана и няма да бъде разгледана.

Заклучение

Накрая, в резултат на разгледаната международноправна уредба, могат да бъдат направени някои по-общи изводи.

Първо, ефективното прилагане на българското законодателство по опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване

¹⁶ В чл. 1, ал. 2 от меморандума е установено задължение за съответната страна по него да положи максимални усилия за предоставяне на исканата информация от другата страна в областите на информация, изброени в ал. 1 на чл. 1 от същия меморандум.

при използването на ядрената (атомната) енергия и превоза на отработено ядрено гориво и радиоактивни отпадъци ще допринесе за спазването на поетите задължения по международните многостранни и двустранни споразумения в тази област, в които участва Република България.

Второ, разгледаните международни споразумения изискват отделянето на по-голямо внимание върху пределно допустимите норми за качество на компонентите на околната среда във връзка с равнището на радиоактивното им замърсяване, особено на атмосферния въздух, водите и почвата с оглед на тяхната актуализация в зависимост от равнището на научно-техническия прогрес.

Трето, трябва да се отбележи и обстоятелството, че в разгледаните по-горе международни многостранни договори липсват разпоредби с изрично изброяване на правните принципи, от които да се ръководят държавите участнички в дейността им по опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване при използването на ядрената (атомната) енергия и превоза на отработено ядрено гориво и радиоактивни отпадъци, поради което е уместно това да бъде извършено чрез изменения и допълнения на тези международни споразумения¹⁷.

Четвърто, международните двустранни споразумения са обусловени в голяма степен от участието на страните по тях в международни многостранни споразумения по опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване, както и по-общо в областта на ядрената (атомната) енергетика¹⁸.

¹⁷ Вж. по-цялостно относно разглежданата проблематика на международно многостранно равнище, например **Пенчев, Г.** Международни многостранни споразумения по опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване с участието на Република България. – NEWS Lex.bg (Penchev, G. Mezhdunarodni mnogostranni sporazumenia po opazvane na okolnata sreda ot radioaktivno zamaryavane s uchastieto na Republika Bulgaria. – NEWS Lex.bg (<https://news.lex.bg/guestpost/международни-многостранни-споразум-14/>).

¹⁸ Вж. по-цялостно относно разглежданата проблематика на международно двустранно равнище, например **Пенчев, Г.** Международни двустранни споразумения, сключени от Република България в областта на ядрената (атомната) енергетика, имащи пряко или косвено значение за опазването на околната среда от радиоактивно замърсяване. – NEWS Lex.bg (Penchev, G. Mezhdunarodni dvustranni sporazumenia, sklyucheni ot Republika Bulgaria v oblastta na yadrenata (atomnata) energika, imashi pryako ili kosveno znachenie za opazvane to na okolnata sreda ot radioaktivno zamaryavane. – NEWS Lex.bg (Penchev, G. Mezhdunarodni dvustranni sporazumenia, sklyucheni ot Republika Bulgaria v oblastta na yadrenata (atomnata)

Пето, спазването на разгледаната международноправна уредба вероятно ще изисква немалки финансови средства, поради което е необходимо да се използват различните възможности за финансиране на дейности по опазване на околната среда от радиоактивно замърсяване при използването на ядрената (атомната) енергия и превоза на отработено ядрено гориво и радиоактивни отпадъци както от национални, така и от външни източници на двустранно, европейско и универсално международно равнище.

energetika, imashti pryako ili kosveno znaenie za opazvaneto na okolnata sreda ot radioaktivno zamarsyavane. – NEWS Lex.bg (<https://news.lex.bg/guestpost/Международни-двустранни-споразумения-сключени-от-република-българия-в-областта-на-ядрената-атомната-енергетика-имащи-пряко-или-косвено-значение-за-опазването-на-околната-среда-от-радиоактивно-замърсяване/>).